

Drs. J.H. Post

DE VIER NOORDERKOGGEN
SOCIAAL-ECONOMISCHE VERKENNING
VAN EEN RUILVERKAVELINGSBLOK IN WESTFRIESLAND

Interne Nota
No. 112

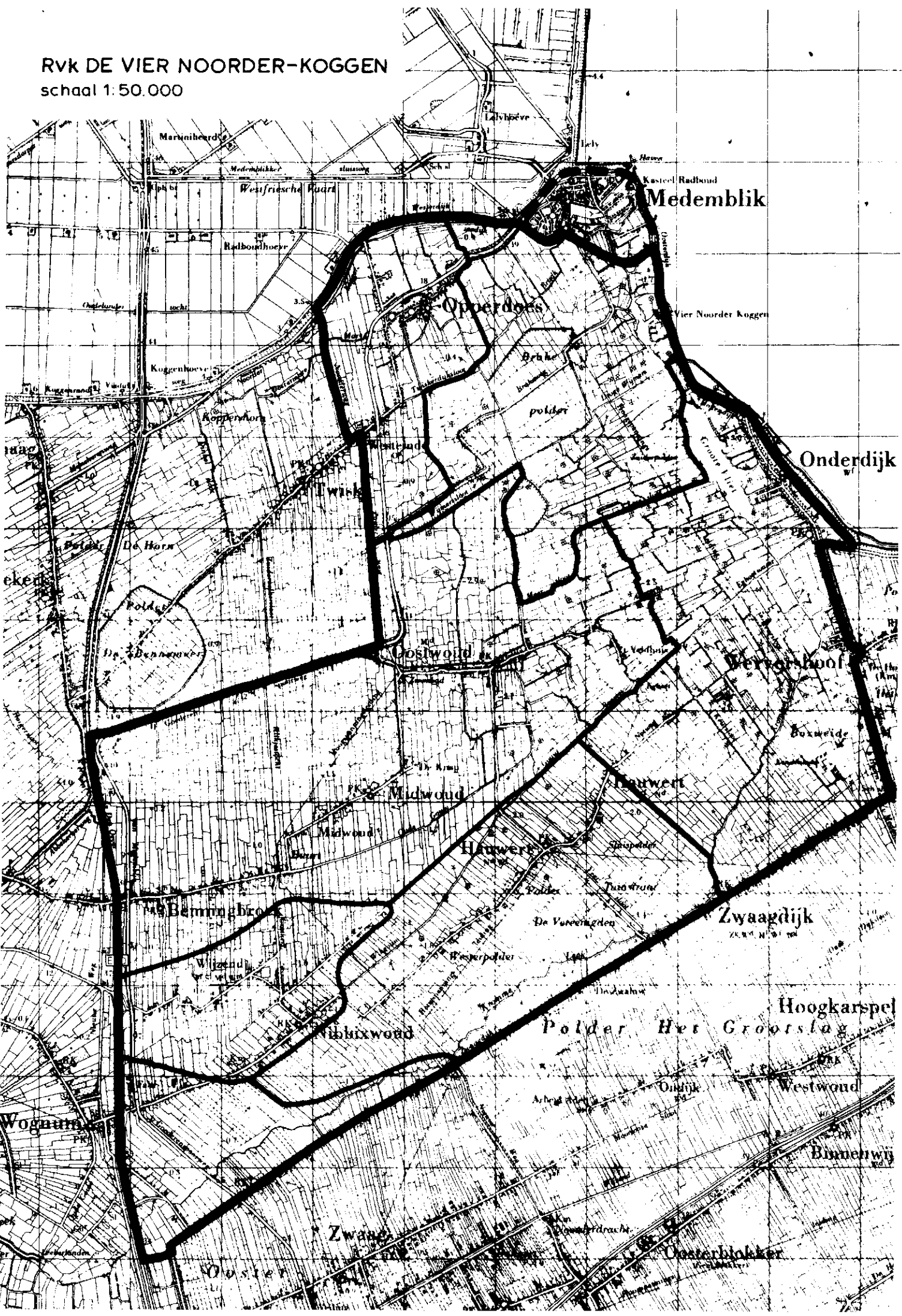
Juni 1966

2168951

INHOUDSOPGAVE

	Blz.
§ 1. Algemeen sociaal-economische aspecten	5
§ 2. Agrarisch-structurele aspecten	7
§ 3. Bedrijfsstructurele aspecten	15
§ 4. Samenvattende beschrijving per bedrijfstype	20
§ 5. Slotbeschouwing	26
 BIJLAGEN:	
Literatuurlijst	30
1. Wijzigingen in het aantal geregistreerden sinds 1960	31
2. De belangstelling voor het Ontwikkelings- en Saneringsfonds	32
3. Ontwikkeling van het grondgebruik	33
4. Bedrijfsresultaten veehouderijbedrijven	34
5. Bedrijfsresultaten bollenbedrijven	35
6. De omvang van de bollenkraam naar bedrijfsgrootte en deelgebieden	36
7. Overzicht van het aantal behandelde gevallen ingevolge de S.E.B.- regeling in de gemeente Wervershoof	37
8. Bedrijfsresultaten fruitteeltbedrijven	38
9. De veilingomzetten van Medemblik en Opperdoes (grafieken)	39

RVK DE VIER NOORDER-KOGGEN
schaal 1:50.000

Mariniheerde

Medemblikker

sluisweg

Sch al

Kasteel Radboud

Medemblik

Radboudhoeve

Opperdons

Vier Noorder Koggen

Koppenhoorn

polder

Onderdijk

De Horn

Oostwoud

De Ververshoof

Midwoud

Harwen

Bemmingbroek

Harwerk

Zwaagdijk

Wizeid

Wibixwoud

Polder Het Grootslag

Hoogkarspel

Wognum

Zwangewoerd

Westwoud

Binnenwoud

Ooster

Oosterblaker

§ 1. Algemeen sociaal-economische aspecten

Tot het ruilverkavelingsgebied "De Vier Noorderkoggen" behoren de gemeenten Opperdoes, Midwoud en Nibbixwoud en voorts delen van de gemeenten Medemblik, Wervershoof, Sijbekarspel, Wognum en Hoorn. Het deel van het ruilverkavelingsgebied dat behoort tot de gemeenten Opperdoes, Medemblik en Wervershoof vormt grotendeels een vaargebied. Het gehele gebied maakt deel uit van het stimuleringsgebied Westfriesland. In het zuidoosten grenst de ruilverkaveling aan het ruilverkavelingsgebied "Het Grootslag". Planologisch gezien is voor het ruilverkavelingsgebied de toekomstige ontwikkeling van twee stedelijke lijnen van belang. De eerste lijn kan men zich denken van Amsterdam-Noord via Purmerend en Hoorn naar Enkhuizen, de tweede van Alkmaar via Heerhugowaard en Hoogwoud naar Medemblik. Naar men mag verwachten zal het ruilverkavelingsgebied grotendeels een agrarisch karakter behouden, alleen bij Medemblik kan een ontwikkeling worden verwacht, waarbij grond voor niet-agrarische doeleinden aan de landbouw zal worden onttrokken.

Uit planologisch oogpunt is voorts van belang dat de dorpen in het ruilverkavelingsgebied merendeels worden gekenmerkt door lintbebouwing. Met uitzondering van Wervershoof zijn de dorpen in het algemeen klein. Er wordt wel gesteld 1) dat een inwonertal van 1000 als het "absolute minimum" gezien moet worden, daar het beneden deze grens in het algemeen niet mogelijk is te kunnen beschikken over alle noodzakelijke voorzieningen. Verschillende dorpen, zoals Oostwoud, Midwoud en Hauwert, bereiken dit minimum niet. Levensbeschouwelijk toont het ruilverkavelingsgebied nogal enige verscheidenheid, de godsdienstige structuur per dorp is echter tamelijk homogeen. Opperdoes is in hoofdzaak gereformeerd en orthodox hervormd, Wervershoof, Onderdijk, de Zwaagdijk en Nibbixwoud zijn in hoofdzaak katholiek, terwijl in Oostwoud, Midwoud en Hauwert de hervormden overwegen. Zoals eerder opgemerkt, hebben deze laatste drie dorpen ieder voor zich te weinig inwoners om te kunnen beschikken over alle noodzakelijke voorzieningen. Deze absolute grens moet men echter wel genuanceerd bezien. Gezamenlijk komen Oostwoud en Midwoud, die samen één gemeente vormen, juist boven deze grens uit. In Benningbroek, dat direct aansluit op Midwoud, wonen voorts veel hervormden. Voor Hauwert is de situatie minder gunstig. Dit dorp dat deel uitmaakt van de in hoofdzaak katholieke gemeente Nibbixwoud, haalt slechts ruim de helft van het absolute minimum. Voor Hauwert kan een verdere sociale integratie met Oostwoud (en Midwoud) en eventueel een verbeterde verbinding met deze plaats van belang zijn.

De bevolking van het betrokken gebied vertoont gerekend vanaf 1947 tot 1960 slechts een geringe toeneming, slechts in enkele kleine wijken zoals Westeinde en Midwoud en in de wijk Wervershoof kan een vrij aanzienlijke bevolkingstoename worden vastgesteld. Daarentegen daalde het aantal inwoners van de wijken Opperdoes, Oostwoud en Wijzend. Het resultaat van deze ontwikkeling was, dat de bevolking van de wijken in het blok met slechts 7% is gestegen. Evenals elders in Westfriesland kan dus ook hier gesproken worden van een stagnatie in de bevolkingsgroei.

Alle gemeenten van het ruilverkavelingsblok worden gekenmerkt door een veelal groot migratieoverschot, dat desondanks in de meeste wijken de bevolking toenam wordt veroorzaakt door een in het algemeen groot geboortenoverschot. Dank zij het grote aantal geboorten en ondanks de grote migratie is er in alle gemeenten met uitzondering van de gemeente Midwoud een aanzienlijk aantal jeugdigen en een betrekkelijk gering aantal ouderen. Vooral de

1) Agrarisch Plan voor Noordholland, 1963. Deel II, blz. X 30 e.v.

jongeren beneden 14 jaar maken een groot deel uit van de totale bevolking, nl. overall - zij het met uitzondering weer van Midwoud - meer dan een derde.

In een dergelijk gebied is de wijze waarop de werkgelegenheid zich ontwikkelt van groot belang. In de periode 1947-1960 daalde het aantal arbeidsplaatsen evenwel met ruim 8,5%. Deze vermindering van de werkgelegenheid houdt direct verband met de eenzijdige economische structuur van het ruilverkavelingsgebied. Zoals uit onderstaand overzicht blijkt vormt de landbouw in praktisch alle wijken van het blok veruit de belangrijkste bedrijfstak.

Tabel 1

MANNELIJKE BEROEPSBEVOLKING

Wijk in het blok:	Aantal	Perc. van de mannelijke beroepsbevolking werkend in				Perc. van de mannel. beroepsbevolking dat buiten de woongemeente werkt
		land- bouw 4)	nijver- heid 5)	handel en ver- keer	overige	
Opferdoes	336	64	13	15	8	18
Westeinde	49	63	12	19	6	33
Midwoud	105	52	23	10	15	27
Oostwoud	206	55	21	15	9	27
Wijzend 1)	171	71	19	8	2	25
Nibbixwoud	286	47	23	20	10	36
Hauwert 2)	174	62	20	8	10	21
Zwaagdijk 3)	270	67	17	9	7	32
Wervershoof	623	53	20	17	10	21
Onderdijk	365	68	17	8	7	21
Benningbroek-Oost	122	69	17	8	6	26
Alle wijken in het blok	2707	60	19	13	8	25

1) Behorende tot de gemeenten Midwoud, Sijbekarspel, Wognum en Nibbixwoud.

2) " " " " Nibbixwoud en Wervershoof.

3) " " " " Nibbixwoud, Wervershoof en Wognum.

4) En visserij.

5) Industrie, ambacht, bouwnijverheid en openbare nutsvoorzieningen.

Bron: Algemene volkstelling 1960.

De andere bedrijfstakken in het gebied van de ruilverkaveling hebben een geringe betekenis en dragen een in hoofdzaak verzorgend karakter. Dit spreekt te meer wanneer men rekening houdt met het feit, dat een belangrijk percentage van de beroepsbevolking buiten het woongebied werkt, het betreft hier voornamelijk pendelaars werkend in niet-agrarische bedrijfstakken, o.m. in Beverwijk, de Zaanstreek en Amsterdam. Ondanks de toenemende niet-agrarische werkgelegenheid in Hoorn en in Medemblik zal men ook in de toekomst voor een belangrijk deel zijn aangewezen op de werkgelegenheid in eerdergenoemde plaatsen. De toeneming van de pendelarbeid heeft het mogelijk gemaakt de toeneming van de (beroeps)bevolking en het afnemen van het aantal arbeidsplaatsen op te vangen.

Uit het bovenstaande volgt, dat voor het betrokken gebied de ontwikkeling van de landbouw, de ontwikkeling van de niet-agrarische werkgelegenheid en de vraag in hoeverre migratie zal volgen op pendelvraagstukken van de eerste orde zijn.

§ 2. Agrarisch-structurele aspecten

De grootste groep grondgebruikers, in de gemeenten welke geheel dan wel grotendeels in het ruilverkavelingsgebied liggen, wordt gevormd door de tuinders. In 1965 was 59% van alle grondgebruikers geregistreerd als tuinder. Het aantal veehouders maakte in 1965 16% uit van de grondgebruikers.

In de periode 1947-1965 is het aantal grondgebruikers slechts weinig gedaald, nl. met 5%. Deze daling was het grootst in Midwoud en in Nibbixwoud (19% en 13%). In Wervershoof daarentegen nam het aantal grondgebruikers in deze periode zelfs nog toe (7%).

Gaat men de ontwikkeling na van het aantal grondgebruikers in de verschillende categorieën, dan blijkt het aantal veehouders met 17% en het aantal tuinders met 22% in de genoemde periode te zijn verminderd. Voor wat het aantal veehouders betreft, was de daling na 1959 belangrijk groter dan daarvoor (resp. 10% en 7%). De vermindering van het aantal tuinders had grotendeels plaats in de jaren 1955-1959. In de periode 1947-1955 nam het aantal tuinders toe met bijna 9%, terwijl het in de daaropvolgende vier jaren afnam met in totaal 26% (1947=100). De grote vermindering van het aantal tuinders in deze periode zal samenhangen met de minder gunstige bedrijfsuitkomsten in deze jaren. In de periode 1959-1965 verliep de vermindering van het aantal tuinders veel trager en bedroeg slechts 5%.

Tegenover een daling van het aantal veehouders en tuinders staat een toeneming van het aantal land- of tuinarbeiders met grondgebruik. Deze groep is vooral in Wervershoof belangrijk toegenomen. Het gaat bij deze groep veelal om tuinderszoons "die met het oog op een erkenning voor de bollenteelt een kleine oppervlakte op hun naam hebben staan, doch in feite gewoon meewerken op het ouderlijk bedrijf. Veelal geven deze zoons omdat zij telplichtig zijn als hoofdberoep landarbeider op" 1). In verband hiermee zijn bij de beschrijving van de bedrijfsstructuur de landbouwtellingformulieren als basis vervangen door een opstelling der gegevens naar de werkelijke toestand. 2) Het aantal niet-agrariërs met grondgebruik is, na een aanvankelijke toeneming, de laatste jaren vrijwel gelijkgebleven.

Tabel 2

DE ONTWIKKELING VAN HET AANTAL GRONDGEBRUIKERS x)

	Aantal grondgebruikers				Percentage grondgebruiker met als hoofdberoep							
					veehouder		tuinder		land- of tuinarb.		niet-agrar.	
	1947	1955	1959	1965	1947	1965	1947	1965	1947	1965	1947	1965
Opperdoes	218	233	207	194	7	10	86	71	-	5	7	14
Midwoud	163	166	148	132	42	43	51	34	-	8	7	15
Nibbixwoud	218	196	199	190	31	27	55	50	2	14	12	9
Medemblik	111	111	110	98	15	16	77	64	2	6	6	14
Wervershoof	485	518	506	521	9	6	83	65	-	16	8	13
5 gemeenten	1195	1224	1170	1135	18	16	73	59	1	12	8	13

x) Ongeacht de grootte van het grondgebruik.
Bron: C.B.S.

- 1) Drs. A.A.M. Rijnerse: "De landbouw in de gemeenten Medemblik, Opperdoes, en Wervershoof" Haarlem 1965.
- 2) Dit is als volgt gedaan: de bedrijfsstructurele gegevens van de afzonderlijk geregistreerde zoon uit de C-groep zijn waar nodig samengesteld met die van zijn vader en het geheel wordt als één bedrijf in de A- en B-groep beschouwd.

Bij de behandeling van de ontwikkeling van het aantal grondgebruikers in de periode 1960-1965 zullen wij ons bepalen tot de grondgebruikers die woonachtig zijn in het ruilverkavelingsgebied of in de stad Medemblik. Gezien de grote heterogeniteit van de groep tuinders zullen wij daarbij gebruik maken van een grove indeling in bedrijfstypen. Onderscheiden zullen worden bollentelers, fruittelers, groentetelers en exploitanten van "gemengde" bedrijven. Bollentelers zijn genoemd bedrijfshoofden die hoofdsoorten dan wel bijgoed verbouwen; hierbij is geen oppervlaktecriterium aangehouden. Fruittelers zijn bedrijfshoofden, die ten minste 1/2 ha fruit hebben. Groentetelers zijn bedrijfshoofden met een bedrijf dat niet voldoet aan de hiervoor genoemde criteria en waarop bovendien geen melkvee wordt gehouden. Onder de groentetelers bevinden zich daardoor ook enkele bloementelers. Gemengde bedrijven zijn tenslotte de bedrijven waar veeteelt en fruitteelt in de een of andere combinatie voorkomt.

Tabel 3

ONTWIKKELING VAN HET AANTAL BEDRIJVEN IN HET RUILVERKAVELINGSGEBIED

Beroepsgroepen	Geregistreerd in 1960	Verdwenen sinds 1960 (-)	Overgang naar andere beroepsgroep (-)	Overgang uit andere beroepsgroep (+)	Nieuw geregistreerd (+)	Geregistreerd in 1965
A en B: veehouders	186	18	26	8	-	150
bollentelers	369	35	61	61	32	366
fruittelers	64	10	9	16	4	65
groentetelers	150	22	63	14	10	89
overige bedrijven	57	3	19	24	3	62
totaal	826	88	178	123	49	732
C-grondgebruikers	210	68	37	51	103	259
D-grondgebruikers	111	57	2	43	13	108
Speciale bedrijven	5	5	-	-	2	2
Totaal	1152	218	.	.	167	1101

De daling van het aantal grondgebruikers is in de periode 1960-1965 met bijna 4,5% iets geringer geweest dan in de jaren 1955-1959. De daling van het aantal grondgebruikers bedroeg dan ook in de laatste jaren nog geen 1% per jaar. Wanneer wij echter een onderscheid maken naar beroepsgroepen, dan blijken belangrijke onderlinge verschillen voor te komen. Zo verminderde de groep veehouders met 19% en de groep groentetelers zelfs met 41%. Bij de groep veehouders wordt deze daling ten dele veroorzaakt door het ontbreken van animo voor de stichting van een nieuw bedrijf. De oorzaak van de sterke vermindering van de groep groentetelers is dat vele van deze grondgebruikers (31) de bollenteelt in hun bouwplan hebben opgenomen en daardoor zijn overgegaan naar de groep bollentelers. De groep groentetelers is voorts bovendien verminderd onder meer doordat 28 groentetelers van hoofdberoep (A en B) veranderden, van wie 16 het bedrijf als nevenberoep voortzetten.

Een belangrijke toeneming van het aantal grondgebruikers kan voorts worden waargenomen bij de C-grondgebruikers; de overige groepen zijn tenslotte van ongeveer gelijke omvang gebleven. Dit neemt evenwel niet weg dat ook in deze groepen het aantal mutaties omvangrijk is geweest. Zo is bijvoorbeeld de groep bollentelers verminderd doordat 42 grondgebruikers van hoofdberoep veranderden, van wie 28 het bedrijf als nevenberoep aanhielden. Hier stond echter weer tegenover dat o.m. 32 personen een bollenbedrijf hebben gesticht en dat 23 C-grondgebruikers, waarbij wij moeten denken aan de reeds eerder genoemde tuinderszoons, overgingen naar de groep bollentelers.

Uit het voorgaande is reeds gebleken dat de groep C-grondgebruikers bijzonder interessant is. Deze groep is enerzijds toegenomen doordat in totaal 51 grondgebruikers van hoofdberoep veranderden en het bedrijf als nevenberoep aanhielden en anderzijds doordat 103 grondgebruikers, voornamelijk tuinderszoons, voor het eerst werden geregistreerd. Het aantal C-grondgebruikers nam af in de eerste plaats doordat 68 grondgebruikers uit de registratie verdwenen, door beëindiging van het grondgebruik (30), door vertrek naar elders (19), door overneming van het ouderlijke bedrijf (12) etc. en in de tweede plaats doordat 37 grondgebruikers overgingen naar een andere beroepsgroep, waarbij vooral gedacht moet worden aan de groep bollentelers (23).

Het aantal aanwezige C-grondgebruikers in mei 1965 (259) bestond voor een belangrijk deel uit afzonderlijk geregistreerde zoons van tuinders en veehouders (85) 1) en uit tuin- en landarbeiders (47); voorts waren 31 C-grondgebruikers werkzaam in agrarisch verwante beroepen en 86 in niet-agrarische beroepen, zoals onder meer fabrieksarbeiders (35) en bouwvak- en transportarbeiders (24). Zeer waarschijnlijk bevinden zich in beide laatstgenoemde groepen een aantal pendelaars. Generaliserend zou men kunnen zeggen dat de C-grondgebruikers uit 2 groepen bestaan: een groep die het voornemen heeft over te gaan naar de categorie A- en B-grondgebruikers en een groep die uit deze categorie afkomstig is.

Neemt men tenslotte alle grondgebruikers met het hoofdberoep in de landbouw te zamen, dan blijkt dat 84 grondgebruikers, ofwel bijna 10% van hoofdberoep zijn veranderd; hiervan heeft bijna twee derde het bedrijf als nevenberoep voortgezet. Voorts zijn 37 grondgebruikers verdwenen uit de registratie doordat zij geen opvolger hadden. Nieuw geregistreerd zijn 49 grondgebruikers en overgekomen uit de C-groep 31 grondgebruikers.

Een volgende vraag waar wij op stuiten is, hoe het aantal grondgebruikers zich heeft ontwikkeld in de verschillende deelgebieden. De rijkdom aan verscheidenheid in het ruilverkavelingsgebied komt niet alleen tot uiting in het voorkomen van een groot aantal bedrijfstypen, maar evenzo in een uiteenlopende spreiding van deze bedrijfstypen over het gebied. Op grond van deze spreiding zijn een zestal deelgebieden onderscheiden: Medemblik, Opperdoes, Wervershoof, het weidegebied, het weide- en bollengebied, het bollen- en fruitgebied en het fruitgebied. Deze indeling in deelgebieden is op de kaart aangegeven.

1) Voor deze zoons was er aanleiding de bedrijfsstructurele gegevens samen te tellen met die van zijn vader. Er waren 36 gevallen waarin een vader samenwerkte met een zoon, 18 waarbij een vader samenwerkte met 2 zoons, drie met drie zoons en tenslotte werkte een vader samen met 4 afzonderlijk geregistreerde zoons.

Uitgangspunt bij deze indeling was de woonplaats van de geregistreerde. De enige uitzondering op deze regel wordt gevormd door het deelgebied Medemblik. Dit deelgebied omvat dat gedeelte van de gemeente Medemblik dat in de ruilverkaveling valt. De inwoners van Medemblik met grondgebruik hebben deze grond voor het grootste deel liggen in het ruilverkavelingsgebied. Deze grondgebruikers zijn gerekend tot de grondgebruikers in het deelgebied Medemblik. Het gebied Opperdoes omvat de gehele gemeente. Het gebied Wervershoof bestaat uit het gedeelte van Wervershoof dat in de ruilverkaveling ligt. Tot het weidegebied worden gerekend Benningbroek met uitzondering van het zuidelijke gedeelte en Midwoud met uitzondering van het zuidwestelijke gedeelte. Tot het weide- en bollengebied behoort het grootste gedeelte van de gemeente Nibbixwoud, met uitzondering van een deel in het noordwesten (dorp) en een deel in het zuidwesten. Het bollen- en fruitgebied bestaat uit het zuidelijke gedeelte van Benningbroek, het zuidwestelijke deel van Midwoud, het noordelijke deel van Wognum en het noordwestelijke deel van Nibbixwoud. Het fruitgebied wordt tenslotte gevormd door een deel van Wognum, met uitzondering van het noordelijke deel en door het zuidwesten van Nibbixwoud.

De benoemingen van de laatste vier deelgebieden mogen niet te absoluut worden opgevat; zij geven slechts een indicatie. Zo blijkt uit onderstaande tabel dat de onderscheiden bedrijfstypen in bijna alle gebieden voorkomen, zij het, zoals reeds eerder opgemerkt, in verschillende mate. Tevens geeft deze tabel de verandering van het aantal grondgebruikers naar bedrijfstype voor de verschillende deelgebieden weer.

Tabel 4

DE ONTWIKKELING VAN HET AANTAL GRONDGEBRUIKERS NAAR BEDRIJFSTYPE EN DEELGEBIED

Deelgebieden	Veehouders		Bollentelers		Fruittelers		Groentetelers		Gemengde bedrijven		Speciale bedrijven		C		D		Totaal	
	'60	'65	'60	'65	'60	'65	'60	'65	'60	'65	'60	'65	'60	'65	'60	'65	1960	1965
Medemblik	18	9	28	34	-	-	29	9	1	3	2	-	16	25	14	13	108	93
Opperdoes	18	18	39	53	-	-	94	60	1	1	1	-	26	31	26	26	205	189
Wervershoof	15	12	204	203	1	-	11	7	4	7	-	-	79	91	22	27	336	347
Weidegebied	72	61	30	22	10	10	2	1	17	20	2	2	26	35	22	15	181	166
Weide- en bollengebied	44	36	30	26	10	9	3	4	20	19	-	-	33	38	12	10	152	142
Bollen- en fruitgebied	9	5	31	25	8	11	6	5	6	5	-	-	18	22	8	10	86	83
Fruitgebied	10	9	7	3	35	35	5	3	8	7	-	-	12	17	7	7	84	81
Totaal	186	150	369	366	64	65	150	89	57	62	5	2	210	259	111	108	1152	1101

Bron: landbouwtellingformulieren en L.E.I.

In alle gebieden, met uitzondering van Wervershoof, is het aantal grondgebruikers gedaald. De daling was het grootst in Medemblik (14%), Opperdoes (8%), het weidegebied (8%) en het weide- en bollengebied (7%). In Medemblik

verminderde het aantal groentetelers tot een derde en het aantal veehouders tot de helft. Voor Opperdoes betekende de daling van het aantal grondgebruikers in concreto een sterke daling van het aantal groentetelers, waarvan in deze gemeente een grote concentratie aanwezig is en een geringere toeneming van het aantal bollentelers. Voor het weidegebied kwam deze daling in hoofdzaak neer op een vermindering zowel van het aantal veehouders als ook van het aantal bollentelers. Hetzelfde kan worden gezegd van het weide- en bollengebied, alhoewel hier het aantal bollentelers weinig afnam.

In het voorgaande is gesproken over alle grondgebruikers. Wanneer wij ons evenwel beperken tot de grondgebruikers die hun hoofdberoep in land- of tuinbouw hebben, dan is het aantal van deze voornaamste groep grondgebruikers in alle gebieden, met uitzondering van Wervershoof en Medemblik, met 12% tot 15% gedaald. In Medemblik bedroeg deze daling zelfs 28%. Het aantal veehouders daalde in alle gebieden. Het aantal bollentelers daalde overal, met uitzondering van Opperdoes, waar het aantal bollentelers toenam. Het aantal fruittelers nam iets toe in het bollen- en fruitgebied, maar bleef verder nagenoeg gelijk. Het aantal groentetelers nam bijna overal af. Het aantal gemengde bedrijven nam iets toe in Wervershoof en in het weidegebied.

In tegenstelling tot alle andere gebieden nam het aantal grondgebruikers in Wervershoof nog toe, nl. met 3%. Het aantal grondgebruikers met het hoofdberoep in land- en tuinbouw nam af met slechts 3%, terwijl met name de groep C-grondgebruikers verder toenam.

Na deze vrij uitvoerige uiteenzetting over de verandering in het aantal grondgebruikers geeft tabel 5 een inzicht in de bedrijfsgroottestructuur voor de onderscheiden bedrijfstypen. Tevens laat de tabel zien wat de consequenties van de hiervoor behandelde wijzigingen in het aantal grondgebruikers voor de bedrijfsgroottestructuur zijn geweest.

Tabel 5

DE BEDRIJFSGROOTTESTRUCTUUR IN 1960 EN 1965 NAAR BEDRIJFSTYPEN

Bedrijfstype en bedrijfsgrootte	Aantal geregistr. in		Procenten		
	1960	1965	1960	1965	
Veehouders	< 10 ha	69	42	37	28
	10-20 ha	90	79	48	53
	≥ 20 ha	27	29	15	19
Bollentelers	< 2 ha	159	109	43	30
	2- 3 ha	90	119	24	32
	≥ 3 ha	120	138	33	38
Fruittelers	< 2 ha	28	24	44	37
	2- 5 ha	28	26	44	40
	≥ 5 ha	8	15	12	23
Groentetelers	< 3 ha	92	51	61	58
	3- 5 ha	46	27	31	30
	≥ 5 ha	12	11	8	12
Gemengde of overige bedrijven	< 3 ha	15	13	26	21
	3-10 ha	26	25	46	40
	≥ 10 ha	16	24	28	39

Voor alle bedrijfstypen is het percentage grotere bedrijven toegenomen. Het percentage kleine bedrijven is overal gedaald. Ondanks een aanzienlijke vermindering van het aantal bedrijven is het aandeel van de kleine bedrijven, en dat geldt in feite voor alle bedrijfstypen, nog steeds omvangrijk.

Voorgaande analyse van de ontwikkeling van het aantal bedrijven in de afgelopen jaren is van betekenis om een beeld te vormen van de mogelijke ontwikkelingen in de nabije toekomst. Meer directe informatie nog dan de recente ontwikkeling van het aantal bedrijven geeft de opvolgingssituatie op de bedrijven.

Tabel 6

BEDRIJFSOPVOLGING NAAR BEDRIJFSTYPE EN DEELGEBIED

Bedrijfstype en deelgebied	Aantal A- en B-grondgebruikers in de leeft.gr. boven de 50 jr.				
	to- taal	totaal	met op- vol- ger(s)	opvol- ging onbekend	zonder opvol- ger
Veehouders	150	84	48	7	29
Bollentelers	366	140	82	16	42
Fruittelers	65	28	13	6	9
Groentetelers	89	49	17	4	28
Gemengde of overige bedrijven	62	36	27	2	7
Totaal	732	337	187	35	115
Medemblik	55	23	11	2	10
Opperdoes	132	61	30	4	27
Wervershoof	229	87	56	9	22
Weidegebied	114	62	29	8	25
Weide- en bollengebied	94	47	28	6	13
Bollen- en fruitgebied	51	23	12	4	7
Fruitgebied	57	34	21	2	11

Bron: L.E.I.

Tabel 6 geeft hieromtrent de nodige gegevens. Alvorens hier evenwel op in te gaan nog een opmerking over de leeftijdsopbouw, waarover deze tabel eveneens een indicatie geeft. In het algemeen is het aantal bedrijfshoofden in het ruilverkavelingsgebied dat nog geen 50 jaar oud is vrij hoog (54%), dit geldt met name voor Wervershoof (62%), Medemblik (58%), het bollen- en fruitgebied (55%) en Opperdoes (54%). In het weidegebied (46%) en in het fruitgebied (40%) is het aantal bedrijfshoofden beneden de 50 jaar belangrijk geringer. Maakt men een onderscheid naar bedrijfstypen, dan is het aantal jeugdige bedrijfshoofden groter onder de bollentelers en fruittelers en kleiner onder de veehouders, de groentetelers en de bedrijfshoofden op een gemengd bedrijf. Een interessant aspect is tevens dat op grotere veehouderij-bedrijven relatief meer jonge bedrijfshoofden zitten, terwijl de jongere bedrijfshoofden bij de bollenbedrijven meer op de kleine bedrijven gezocht moeten worden.

Bepalen wij ons thans tot de bedrijfsopvolging, dan blijkt dat er op een derde van de bedrijven met een ouder bedrijfshoofd geen opvolger aanwezig is. Met name in Opperdoes (44%), in Medemblik (43%) en in het weidegebied (40%) zijn veel bedrijven zonder opvolger; van dit laatste gebied is reeds eerder opgemerkt dat hier relatief veel oudere bedrijfshoofden zijn. In Wervershoof, het gebied met de meeste jongere bedrijfshoofden met name op de kleinere bedrijven, is tevens het gebied waar de meeste bedrijven met een ouder bedrijfshoofd een opvolger hebben. Neemt men de bedrijfstypen in beschouwing, dan komt naar voren dat zowel op de veehouderijbedrijven als op de bollenbedrijven, als op de fruitteeltbedrijven er ongeveer overal relatief evenveel bedrijven zijn zonder opvolger. Ook naar bedrijfs grootte gezien onderscheiden deze bedrijfstypen zich weinig van elkaar. Op de kleinere bedrijven zijn er beduidend minder opvolgers dan op de grotere bedrijven. De bollenbedrijven met hun relatief grote aantal jonge bedrijfshoofden op de kleinere bedrijven vormt hierop geen uitzondering. De meeste bedrijven zonder opvolger treft men aan onder de groentetelers (57%), terwijl het bij de gemengde bedrijven betrekkelijk weinig voorkomt dat het bedrijf geen opvolger heeft (19%).

Op grond van bovenstaande gegevens kan men evenwel nog niet concluderen dat het aantal bedrijven in de toekomst belangrijk zal verminderen. Het is immers zo, dat er op een aantal bedrijven, waarop de opvolging verzekerd is, meer dan één potentiële opvolger aanwezig is. Het aantal meewerkende zoons per 100 bedrijven is daarom een belangrijk gegeven. Zoals bekend is er ongeveer een evenwichtssituatie bij een cijfer tussen de 30 tot 40 meewerkende zoons per 100 bedrijven. x)

Tabel 7

AANTAL ZOONS¹⁾ PER 100 BEDRIJVEN

Bedrijfstype	Aantal A- en B-bedrijven	Aantal bedrijven met meewerkende zoons	Aantal meewerkende zoons	Aantal meewerkende zoons per 100 bedrijven
Veehouders	150	38	44	29
Bollentelers	366	79	122	33
Fruittelers	65	12	15	23
Groentetelers	89	15	19	21
Gemengde of overige bedrijven	62	25	36	58

1) Vast meewerkend op het ouderlijke bedrijf.
Bron: landbouwtellingformulieren en L.E.I.

Zoals de cijfers in de tabel laten zien is er nu wel enig verschil tussen de veehouderij, de bollenteelt- en de fruitteeltbedrijven. De bollenbedrijven behalen het evenwichtscijfer. Uit meer gedetailleerd cijfermateriaal blijkt bovendien, dat vooral op de grotere bollenbedrijven het aantal meewerkende zoons bijzonder groot is. De veehouderijbedrijven bereiken bijna het getal 30, terwijl de fruitteeltbedrijven hier nog niet aan toe komen. Hetzelfde is het geval met de groenteteler. Op grond van deze cijfers mag worden verwacht een afnemning van het aantal groentetelers alsook van het

x) Voor een beschouwing over de interpretatie van dit kengetal wordt verwezen naar L.E.I.-verslag No. 18 "De Haagsche Beemden".

aantal fruittelers. Ook het aantal (kleinere) veehouderijbedrijven zal verder afnemen. De gemengde bedrijven hebben in het algemeen veel meewerkende zoons, terwijl ook het aantal bedrijven zonder opvolgers hier gering is. Wellicht zal bij een aantal van deze bedrijven, b.v. bij opvolging, ontmenging optreden.

Tabel 8

LANDBOUWONDERWIJS EN -SCHOLING

Gebied	Percentage bedrijfs- hoofden met		Percentage meewerkende zoons met	
	dagonder- wijs	cursus- onderwijs	dagonder- wijs	cursus- onderwijs
Opperdoes	7	35	22	39
Midwoud	23	55	67	27
Nibbixwoud	26	47	62	25
Medemblik	13	39	17	72
Wervershoof	20	48	31	55
Noordholland	23	32	55	20
Nederland	24	30	54	17

Bron: C.B.S. 1962.

Niet alleen de omvang van de arbeidsbezetting is van betekenis, maar ook de omvang en aard van het genoten onderwijs. Een indicatie hieromtrent geeft tabel 8. In de gemeenten Midwoud en Nibbixwoud, waar de veehouderij een grotere plaats inneemt dan in de andere gemeenten, hebben relatief veel bedrijfshoofden en meewerkende zoons dagonderwijs en cursusonderwijs genoten. In de andere gemeenten is wel veel cursusonderwijs genoten, waarschijnlijk zal dit wel voornamelijk de bollencursus betreffen, maar de cijfers betreffende het dagonderwijs vertonen vooral ten aanzien van de zoons een belangrijke achterstand ten opzichte van het provinciaal en landelijk gemiddelde. Van betekenis is ook, dat naast de belangstelling voor de bollencursus, door veel tuinderszoons gevolgd om hun vaders in staat te stellen bollen te telen, er nu ook grote belangstelling is voor de cursussen voor de bloementeel.

§ 3. Bedrijfsstructurele aspecten

In het kader van de vraag welke ontwikkelingen in het ruilverkavelingsgebied hebben plaatsgehad is het niet voldoende om na te gaan in hoeverre er wijzigingen zijn geweest in het aantal grondgebruikers onderscheiden naar bedrijfstype. Het is hierbij tevens van belang, welke veranderingen er in de wijze van grondgebruik optreden. In bijlage 2 is daarom een overzicht gegeven van de ontwikkeling van het grondgebruik in de afgelopen 15 jaar voor de gemeenten Opperdoes, Midwoud, Nibbixwoud, Medemblik en Wervershoof. De omvang van het grasland is in deze jaren voor bijna alle gemeenten nagenoeg gelijk gebleven. Een uitzondering hierop maakt Nibbixwoud, waar de oppervlakte grasland met ongeveer 100 ha afnam. Bleef de oppervlakte grasland vrijwel gelijk, de oppervlakte bouwland verminderde daarentegen belangrijk. Bedroeg de oppervlakte bouwland voor de gezamenlijke gemeenten in 1950 nog ongeveer 650 ha, in 1964 was dit nog slechts 230 ha. In Opperdoes, Nibbixwoud en Wervershoof was in 1964 belangrijk meer tuingrond in gebruik dan in 1950. Voor Opperdoes en Wervershoof betekent dit, dat per saldo bouwland als tuinland in gebruik is genomen en voor Nibbixwoud dat grasland is omgezet in tuinland. Voor Midwoud is de hoeveelheid tuinland iets afgenomen en voor Medemblik enigszins toegenomen.

Voor wat de tuinbouwgewassen aangaat, kan worden opgemerkt, dat alleen in Opperdoes de teelt voor vroege aardappelen zich goed heeft weten te handhaven. In alle andere gemeenten is deze teelt belangrijk in betekenis afgenomen, in Wervershoof daalde het areaal vroege aardappelen zelfs met ongeveer 240 ha. De bloembollenteelt is in alle gemeenten toegenomen, maar heeft in feite alleen in Wervershoof een grote vlucht genomen. Het areaal bloembollen in Wervershoof nam toe met ongeveer 120 ha en bedroeg in 1964 meer dan het dubbele van het bloembollenareaal van de andere gemeenten te zamen. De fruitteelt toont een langzame toeneming, die zich vooral concentreert in de gemeente Nibbixwoud. De teelten onder glas zijn in alle gemeenten van weinig betekenis; dit geldt ook voor Nibbixwoud waar de helft van de totale oppervlakte glas van de gezamenlijke gemeenten staat.

Het voorgaande had betrekking op de gemeenten die geheel dan wel grotendeels in het ruilverkavelingsgebied liggen. Wij willen ons nu beperken tot het grondgebruik van de grondgebruikers die woonachtig zijn in het ruilverkavelingsblok. In tabel 9 is daarbij een onderscheid gemaakt naar deelgebieden.

Tabel 9

GRONDGEBIED VAN DE A- EN B-GRONDGEBRUIKERS NAAR DEELGEBIEDEN

Deelgebied	Aantal grondgebruikers	Opp. cult.-grond in ha	Perc. bouwland	Perc. grasland	to-taal	Percentage tuinland							
						waarvan:							
						onder glas		vroege aardapp.	fruit		bloembollen		overig bijgoed
						verwarmd	koud		hard	zacht	hoofds.	gladiolen	
Medemblik	55	322	8	52	40	0	0	11	-	-	6	0	1
Opperdoes	132	649	17	34	49	0	0	21	-	-	4	0	0
Wervershoof	229	861	9	26	65	0	0	16	1	-	16	1	3
Weidegebied	114	1289	2	88	10	-	0	1	5	0	2	-	0
Weide- en bollengebied	94	869	2	84	14	0	0	2	5	0	3	0	1
Bollen- en fruitgebied	51	144	3	31	66	1	1	10	19	1	9	-	6
Fruitgebied	57	246	1	38	61	0	0	3	55	1	2	-	0
Alle A- en B-bedrijven	732	4380	6	60	34	0	0	8	6	0	6	0	1

Voor wat de A- en B-grondgebruikers aangaat, blijkt dat het grootste deel van de grond als grasland in gebruik is. De oppervlakte tuinland neemt een derde van de oppervlakte voor haar rekening, terwijl de oppervlakte bouwland slechts 6% bedraagt. In de tuinbouwsector blijken 3 belangrijke productierichtingen aanwezig te zijn: vroege aardappelen, hard fruit en bloembollen.

In het deelgebied Medemblik bestaat ruim de helft van het grondgebruik uit grasland. In Opperdoes is relatief veel bouwland aanwezig en worden veel vroege aardappelen verbouwd. In Wervershoof wordt naar verhouding weinig grasland aangetroffen, de bloembollenteelt is hier sterk vertegenwoordigd. Het weidegebied en het weide- en bollengebied vertonen een sterke mate van overeenkomst, in beide gebieden overweegt het grasland. In het laatste gebied is de bloembollenteelt wat omvangrijker. In het bollen- en fruitgebied is twee derde van de grond als tuinland in gebruik. De fruitteelt neemt hier 20% van het grondareaal voor haar rekening, de bloembollenteelt 15%. In het fruitgebied is tenslotte meer dan de helft van de oppervlakte met fruit aangeplant.

In de vorige paragraaf is een tamelijk grove indeling in bedrijfstypen geïntroduceerd op basis van een aantal criteria. Tabel 10 geeft een overzicht van de aard van het grondgebruik voor de verschillende bedrijfstypen. Hieruit volgt dat de gekozen bedrijfstypen vrij zuiver zijn.

Tabel 10

GEMIDDELD(E) BEDRIJFSGROOTTE EN GRONDGEBRUIK

Bedrijfstypen	Gemiddelde oppervlakte per bedrijf						
	totaal	grasland en bouwland	tuinland				bloembollen
			totaal	vroege aardappelen	hard en zacht fruit	hoofdsoorten	
Veehouders	14,54	14,43	0,11	0,07	0,01	-	-
Bollentelers	3,09	0,59	2,50	0,65	0,00	0,61	0,11
Fruittelers	3,28	0,03	3,25	0,03	3,19	-	-
Groentetelers	3,32	0,94	2,38	1,00	0,01	-	-
Gemengde of overige bedrijven	9,01	6,80	2,21	0,26	1,28	0,44	0,07

1) Gladiolen en overig bijgoed.

Bron: landbouwtellingformulieren 1965 en L.E.I.

Hoewel de veehouders slechts 14% van de grondgebruikers uitmaken, hebben zij 46% van de cultuurgrond in gebruik en wel hoofdzakelijk als grasland. De bedrijfsgrootte ligt met 14,5 ha in de buurt van het gemiddelde in de weidestrekken. De bollentelers, fruittelers en groentetelers hebben een gemiddelde bedrijfsgrootte van slechts ruim 3 ha. Bij de bollentelers neemt het bloembollenareaal ongeveer een kwart in van de gemiddelde oppervlakte. De fruittelers zijn bijna geheel gespecialiseerd op fruit. Op de bedrijven van de groentetelers wordt in het algemeen een kleine oppervlakte met akkerbouwgewassen beteeld.

Op de gemengde bedrijven, waar combinaties voorkomen van veeteelt, fruit-

teelt en bollenteelt is nogal wat grasland aanwezig. De C-bedrijven x) hebben gemiddeld nog geen 1 ha in gebruik; hiervan bestaat bijna 1/6 uit bloembollen. De D-grondgebruikers hebben ruim 1 ha gemiddeld in gebruik dat voor bijna 2/3 uit grasland bestaat.

Bij de bespreking van het grondgebruik moeten wij er rekening mee houden, dat een groot aantal grondgebruikers met name in Wervershoof en in Opperdoes grond in gebruik heeft in de Wieringermeer. Hierbij moet in eerste instantie worden gedacht aan het pachten door tuinders van grond van de gemeente, die het op haar beurt weer huurt van het rentambt. De gemeente Opperdoes heeft zo \pm 180 ha in de Wieringermeer liggen. De gemeenten Medemblik en Wervershoof hebben wat minder grond in de Wieringermeer, nl. resp. \pm 75 en \pm 80 ha. Hiernaast komt eveneens het individueel huren van grond bij landbouwers in de Wieringermeer voor. Tabel 11 laat zien hoeveel grondgebruikers in totaal grond in de Wieringermeer in gebruik plegen te hebben.

Tabel 11

GEBRUIK VAN GROND IN DE WIERINGERMEER

Deelgebied/ bedrijfstypen	Aantal A- en B-grondgebruikers in 1965						
	to- taal	met een bedrijfsgrootte van ha		dat wel dat geen		grond in de Wierin- germeer in gebruik pleegt te hebben	
		< 3 ha		\geq 3 ha			
		dat wel	dat geen	dat wel	dat geen		
grond in de Wieringermeer in ge- bruik pleegt te hebben							
Medemblik 1)	43	8	15	17	3	25	18
Opperdoes 1)	113	28	20	58	7	86	27
Wervershoof 1)	210	36	105	24	45	60	150
3 deelgebieden 1)	366	72	140	99	55	171	195
Bollentelers 2)	290	54	119	67	50	121	169
Groentetelers 2)	76	18	21	32	5	50	26

- 1) Alleen bollentelers en groentetelers.
 2) Alleen voor Medemblik, Opperdoes en Wervershoof.
 Bron: L.E.I.

In Opperdoes en in mindere mate in Medemblik komt het veelvuldiger voor, dat men grond in de Wieringermeer in gebruik heeft dan in Wervershoof. Gezien de grotere oppervlakte die de gemeente Opperdoes huurt, het grotere aantal grondgebruikers in Wervershoof en het feit dat een deel van de gemeente Wervershoof buiten beschouwing blijft, behoeft dit geen verwondering te wekken. Ongeveer 2/3 van de desbetreffende groentetelers pacht grond in de Wieringermeer, van de bollentelers pacht 2/5 grond in de Wieringermeer. Toch is ruim 2/3 van deze pachters bollenteler, doordat deze groep belangrijk groter is dan de groep groentetelers. Onder de grotere bedrijven komt het pachten van grond in de Wieringermeer veelvuldiger voor dan onder de kleinere bedrijven. Tot dusverre bestaat er geen verband tussen het al dan niet pachten van grond in de Wieringermeer en de leeftijd van het bedrijfshoofd. In de toekomst kan onder de bedrijfshoofden die grond in de Wieringermeer pachten

x) Excl. de tuinderszons.

wel een zekere veroudering optreden, doordat de vrijkomende grond alleen nog weer verpacht mag worden aan grondgebruikers, die al grond in de Wieringermeer hebben. Deze regeling houdt verband met de grote versnippering van dit grondgebruik in de Wieringermeer, waardoor ook hier de ontsluiting vaak te wensen overlaat. De bedrijfshoofden met een opvolger hebben in het algemeen vaker grond in de Wieringermeer dan de bedrijfshoofden zonder opvolger.

Een indruk van de arbeidsproduktiviteit verkrijgt men uit het gegeven: aantal ha per vaste mannelijke arbeidskracht. Tabel 12 geeft hierover informatie.

Tabel 12

ARBEIDSBEZETTING EN "ARBEIDSPRODUKTIVITEIT"

Bedrijfstypen	Aantal bedrijven (A + B)		Aantal vaste mannelijke arbeidskrachten		Gemiddeld aantal vaste mannelijke arbeidskrachten per bedrijf		Gemiddeld aantal ha per vaste mannelijke arbeidskracht	
	1960	1965	1960	1965	1960	1965	1960	1965
Veehouders	186	150	298	229	1,60	1,53	8,15	9,52
Bollentelers	369	366	597	540	1,62	1,48	1,68	2,10
Fruittelers	64	65	106	98	1,66	1,51	1,71	2,18
Groentetelers	150	89	185	114	1,23	1,28	2,35	2,59
Gemengde of overige bedr.	57	62	124	130	2,18	2,10	3,56	4,30

Bron: landbouwtellingformulieren 1960 en 1965 en L.E.I.

Het aantal vaste mannelijke arbeidskrachten daalde in de periode 1960-1965 met ongeveer 15%; procentueel gezien was de daling het sterkst bij de veehouders (25%) en de groentetelers (38%). Bij de bollentelers was de daling minder groot (10%), evenals bij de fruittelers (8%). Bij de gemengde bedrijven bleef het aantal vaste arbeidskrachten nagenoeg gelijk.

Ondanks de daling van het aantal arbeidskrachten is de arbeidsbezetting per bedrijf in het algemeen aan de hoge kant, met name bij de gemengde bedrijven. De arbeidskrachten buiten de bedrijfshoofden bestaan voor het grootste deel uit meewerkende zoons. Bij de groentetelers is de arbeidsbezetting het laagst; dat deze niettemin in de afgelopen jaren toch nog iets is toegenomen wordt veroorzaakt doordat de daling van het aantal groentetelers verhoudingsgewijs nog iets groter was dan de daling van het aantal arbeidskrachten.

Het aantal ha per vaste mannelijke arbeidskracht is de laatste jaren toegenomen, desondanks is dit cijfer voor alle bedrijfstypen aan de lage kant.

In aansluiting hieraan kan men zich afvragen hoe de bedrijfseconomische resultaten zijn van de onderscheiden bedrijfstypen. Om hierin enig inzicht te krijgen is per bedrijfstype een vergelijkend overzicht gemaakt van bedrijven in het ruilverkavelingsgebied en de boekhoudbedrijven van het L.E.I.

In de eerste plaats de veehouderijbedrijven, waarvoor een vergelijking is gemaakt met bedrijven in het kleiweidegebied van Noordholland. Afgaande op de kengetallen met betrekking tot de bedrijfsstructuur mag men aannemen, dat de boekhoudbedrijven representatief zijn voor de weidebedrijven in het ruilverkavelingsgebied. De resultaten van deze bedrijven zijn reeds over een reeks van jaren slecht te noemen. Zo bedroeg de opbrengst per f. 100,- kosten over de boekjaren 1962-1965 gemiddeld f. 95,- (zie bijlage 4).

In de tweede plaats de bollenbedrijven, waarvoor een vergelijking is gemaakt met bollenbedrijven in het Grootslag. De bollenbedrijven in het ruilverkavelingsgebied zijn gemiddeld iets kleiner dan de boekhoudbedrijven in het Grootslag en hebben wat minder vroege aardappelen en wat minder bijgoed. Daar ook de arbeidsbezetting geringer was dan op de boekhoudbedrijven mag worden verondersteld dat toch een redelijke vergelijking mogelijk is. Het blijkt dan, dat de bedrijfsresultaten over de jaren 1962-1965 belangrijk beter waren dan op de veehouderijbedrijven. Zo bedroeg in de genoemde periode de opbrengst per f. 100,- kosten gemiddeld f. 124,-. Er was dan ook in alle drie de jaren een aanzienlijk netto-overschot, dat overigens wel zeer sterke schommelingen te zien geeft.

Overigens moet men er wel rekening mee houden dat het hier enerzijds om een bedrijfsgemiddelde gaat, terwijl anderzijds de desbetreffende jaren voor het bollenbedrijf vrij gunstig waren. Dit blijkt b.v. uit het aantal behandelde gevallen ingevolge de regeling Sociaal-Economische Bijstand aan kleine zelfstandigen. Zo was in Wervershoof het aantal gevallen in de jaren 1960 t/m 1964 betrekkelijk gering. In de jaren 1957, 1958 en 1959 waren er echter een groot aantal gevallen evenals in 1965, dat een slecht bollenjaar was. Verreweg de meeste behandelde gevallen waren afkomstig uit het gebied van de ruilverkaveling, de meesten woonden in Onderdijk. Gezien naar de leeftijd van de aanvragers bevonden zich hieronder betrekkelijk veel jongeren die pas getrouwd waren en relatief veel geïnvesteerd hadden in duurzame consumptiegoederen.

In de derde plaats de fruitteeltbedrijven, waarvoor een vergelijking is gemaakt met landelijk gespecialiseerde fruitteeltbedrijven van $2\frac{1}{2}$ -4 ha. De gemaakte vergelijking is eigenlijk niet representatief, maar geeft wel een belangrijke indicatie. De boekhoudbedrijven hadden een gemiddelde grootte van 3,03 ha, de gespecialiseerde fruitteeltbedrijven beneden 4 ha in het ruilverkavelingsgebied waren gemiddeld 1,99 ha groot bij een ongeveer gelijke arbeidsbezetting. Ongeveer 72% van de fruitteeltbedrijven in het ruilverkavelingsgebied was kleiner dan 4 ha, meer dan de helft van de bedrijven was zelfs kleiner dan $2\frac{1}{2}$ ha. Op vele bedrijven zullen de bedrijfsresultaten waarschijnlijk slechter geweest zijn dan op de boekhoudbedrijven. De boekhoudbedrijven lieten in de periode 1961 t/m 1963 een opbrengst zien van f. 94,- per f. 100,- kosten. De bedrijfsresultaten van de fruitteeltbedrijven in het ruilverkavelingsgebied zullen waarschijnlijk in het algemeen slecht zijn geweest.

Voor wat de bedrijven van de groentetelers aangaat was het niet mogelijk een voldoende representatieve vergelijking te maken. Een indicatie voor de bedrijfsresultaten kan evenwel gevonden worden in omzetten van de veilingen van Opperdoes en Medemblik. In het algemeen kan in de periode 1955-1965 een stijgende tendentie worden waargenomen. De stijging in Opperdoes was daarbij wat groter dan in Medemblik, wat vooral gezocht moet worden in een wat sterkere stijging van de omzetten in vroege aardappelen in Opperdoes. Neemt men bovendien in aanmerking dat de arbeidsbezetting wat is teruggelopen, dan mag men waarschijnlijk aannemen dat op de bedrijven van de groentekwekers gemiddeld de laatste jaren een netto-overschot aanwezig is geweest, een netto-overschot dat evenwel belangrijk lager geweest zal zijn dan bij de bollenbedrijven.

§ 4. Samenvattende beschrijving per bedrijfstype

In de voorgaande paragrafen zijn zowel de bedrijfstypen als de deelgebieden tegelijkertijd aan de orde gesteld. In het nu volgende gedeelte zullen wij afzonderlijk ingaan op de verschillende bedrijfstypen en daarbij tegelijkertijd een zekere samenvatting trachten te geven.

A. De veehouderij

Ruim 20% van de bedrijven van de A- en B-grondgebruikers zijn veehouderijbedrijven. De 150 bedrijfshoofden van deze bedrijven hebben bijna de helft van de cultuurgrond in het ruilverkavelingsgebied in exploitatie. Zoals bekend behoort het ruilverkavelingsgebied tot midden-Westfriesland, dat grotendeels als een veehouderijgebied is te beschouwen.

Gedurende lange tijd is het aantal veehouders tamelijk constant gebleven. In de laatste 5 jaar kan evenwel duidelijk een zekere vermindering worden waargenomen. Het stichten van nieuwe bedrijven kwam in deze periode niet voor, terwijl een aantal voornamelijk kleinere bedrijven door gebrek aan een opvolger moest worden opgeheven. Verwacht mag worden dat deze vermindering zich ook in de naaste toekomst zal voortzetten: van de veehouders op bedrijven met minder dan 10 ha is 69% (29) ouder dan 50 jaar, van deze bedrijfshoofden heeft meer dan de helft (17) geen opvolger.

De vrijkomende oppervlakte grasland door de vermindering van het aantal veehouders met 19% is niet volledig beschikbaar gekomen voor vergroting van de veehouderijbedrijven, de oppervlakte grasland daalde met 9% (240 ha). Deze daling kwam voor in alle gebieden, met uitzondering van Opperdoes, waar de oppervlakte grasland toenam.

Wel is de gemiddelde bedrijfsgrootte van de veehouderijbedrijven gestegen, nl. van ongeveer 13,06 ha in 1960 naar ruim 14,54 ha in 1965. Ruim 70% van de veehouderijbedrijven was in 1965 groter dan 10 ha. Deze toeneming moet echter in hoofdzaak worden toegeschreven aan de opheffing van een aantal kleinere bedrijven. Doordat ook de arbeidsbezetting iets daalde nam het aantal ha per man met ongeveer 1,30 ha toe tot ruim 9,50 ha. Op ongeveer de helft van het aantal veehouderijbedrijven zijn 2 of meer vaste mannelijke arbeidskrachten aanwezig.

Belangrijker nog dan het aantal ha per man is het aantal koeien per man: dit bedroeg in 1965 bijna 12. Voor de L.E.I.-bedrijven in het weidegebied, waar dit gebied in Noordholland deel van uitmaakt en waar als criterium wordt gehanteerd minimaal 9 koeien per v.a.k., was dit cijfer ruim 13 koeien per man, een getal dat dus weinig hoger lag. Weliswaar werden er op 41 bedrijven minder dan 9 koeien per man gemolken, maar daar stond tegenover, dat op 57 bedrijven 15 of meer koeien per man werden gemolken.

Geografisch liggen de vraagstukken voor de veehouderij ten dele verschillend. De gemiddelde bedrijfsgrootte is het meest gunstig in de beide weidegebieden (16 ha) en het meest ongunstig in het zuidwesten van het ruilverkavelingsgebied (6 à 7 ha). Tuinbouw in de vorm van groenteteelt kwam op deze bedrijven zo goed als niet voor. In Oostwoud heeft men voorts te maken met een betrekkelijk groot aantal kavels, terwijl de grond vaak op enige afstand van de bedrijfsgebouwen ligt. Dit laatste is vaak ook het geval in Hauwert. In Benningbroek heeft men te maken met lange smalle opstreckende kavels, terwijl de grond nogal ongelijk ligt. De perceelsvorm

is in het algemeen vaak ongunstig. De kwaliteit van de gebouwen is matig. Het komt bovendien nogal eens voor dat meer dan één gebouw dienst doet als stalruimte.

Naast 150 veehouderijbedrijven zijn er 39 bedrijven waar naast de veeteelt ook de bollenteelt en/of fruitteelt voorkomt. Deze bedrijven komen het meest voor in de beide weidegebieden (28). De combinatie veeteelt met bollenteelt komt het meeste voor. Het voorkomen van deze combinaties wil niet zeggen dat b.v. bollenteelt geïntroduceerd is op het veehouderijbedrijf. Ook het omgekeerde komt voor.

B. De bollentelers

Van de A- en B-grondgebruikers vormen de bollentelers met 50% verreweg de omvangrijkste groep. De bollentelers hebben 26% van de cultuurgrond van de A- en B-grondgebruikers in gebruik.

Het aantal bollentelers is in de afgelopen 5 jaar nauwelijks gedaald. Toch is het aantal mutaties in deze beroepsgroep groot geweest: van de 369 bollentelers in 1960 waren er in 1965 nog slechts 273 over. Oorzaken van deze vermindering zijn o.m. geweest: de overgang naar een ander beroep, al dan niet met behoud van grondgebruik, en het ontbreken van een opvolger. Tegenover een uittreding van 96 bollentelers stond een toetreding van 93 personen. Deze toeneming kwam tot stand doordat: groentetelers de bollenteelt in hun teeltplan opnamen, een aantal C-grondgebruikers toetraden en een aantal bedrijven gesticht werden. Voor de toekomst mag een langzame vermindering van het aantal bedrijven worden verwacht, door het ontbreken van een opvolger op een aantal kleinere bedrijven, doordat het moeilijker wordt een nieuw bedrijf te stichten en doordat het waarschijnlijk minder aantrekkelijk wordt voor C-grondgebruikers om volledig bollenteler te worden wanneer geen ouderlijk bedrijf kan worden overgenomen. Ook de toetreding van groentetelers zal waarschijnlijk minder belangrijk worden. Mede gezien de jeugdige leeftijdsopbouw van deze groep mag wellicht nog een zekere mate van beroepsverandering worden verwacht.

Ondanks het feit, dat het aantal bollentelers iets verminderde, nam de door bollentelers geëxploiteerde oppervlakte met 130 ha toe van 1000 ha tot ruim 1130 ha. De gemiddelde bedrijfsoppervlakte nam daardoor toe van 2,72 ha in 1960 tot 3,09 ha in 1965. Ondanks deze bedrijfsvergroting heeft bijna 1/3 van de bedrijven nog geen 2 ha. Doordat ook de arbeidsbezetting iets afnam steeg het aantal ha per vaste arbeidskracht van 1,68 ha tot 2,10 ha. Met name op de grotere bedrijven is een zeer groot aantal meewerkende zoons aanwezig.

De bloembollenkraam was gemiddeld 0,72 ha groot en bestond grotendeels uit hoofdsoorten (tulpen). Voor wat het bijgoed aangaat kwamen gladiolen nauwelijks meer voor. Deze teelt heeft zich grotendeels verplaatst naar het zuidwesten van het land. Wat de grootte van de bollenkraam betreft zit men gemiddeld aan zijn maximum. De oppervlakte hoofdsoorten, i.c. tulpen, beslaat 1/5 van de oppervlakte cultuurgrond (tabel 10: 0,61 ha hoofdsoorten op 3,09 ha). Zonder het bijhuren van grond is op de meeste bedrijven geen uitbreiding van de tulpenteelt mogelijk. Deze uitbreiding is wel een belangrijk vraagstuk, daar slechts 9% van de bedrijven een oppervlakte van meer dan 1,50 ha bloembollenteelt heeft (voor tulpen alleen is dit percentage niet bekend). In Wervershoof komen relatief minder bedrijven voor met een kleine bollenkraam dan in Opperdoes en de andere delen van het gebied.

Naast het huren van land van akkerbouwers in de Wieringermeer huurt men regelmatig grasland van veehouders. Door de hoge huurprijs bestaat hiervoor bij de veehouders belangstelling. De kosten van graslandverbetering (samenstelling grasmat, egalisatie en/of drainage) kunnen hieruit worden bestreden. Voor de bollenteler kunnen tulpen of gescheurd grasland een belangrijke hogere opbrengst betekenen door minder teeltrisico's in het winterhalfjaar.

Ten aanzien van de toekomst van het onderhavige bedrijfstype op de klei- en zavelgrond bestaat onzekerheid. Daar de tulp het meest rendabele gewas tot dusver is geweest op het tuinbouwbedrijf met bloembollen en groenten, is de tulp op veel bedrijven meer dan 1/5 van de oppervlakte in beslag gaan nemen. Hieruit is o.m. het voor een jaar huren van land voortgekomen, waardoor het gespecialiseerde bloembollenbedrijf met externe vruchtwisseling op de klei- en zavelgrond mogelijk werd. Op lange termijn gezien is het de vraag welke bedrijfstype op de zware grond houdbaar zal zijn: het gespecialiseerde bedrijf met externe vruchtwisseling, het bedrijf met interne vruchtwisseling, waarbij men dan in de schaal van het huidige kleine akkerbouwbedrijf (10-12 ha) moet gaan denken of beide typen met eventuele tussenvormen. In de laatste 15 jaar heeft met name de tulpen teelt reeds zijn intrede op het akkerbouwbedrijf gedaan, zowel op het kleinere als op het grotere bedrijf. Vanzelfsprekend zit hier niet alleen het vruchtwisselingsaspect aan vast, maar ook andere zoals de arbeidsverdeling. Binnen het raam van het zoeken naar het meest gewenste bedrijfstype kan men ook de discussie over de combinatie van de bloembollenteelt en het broeien van bolbloemen zien.

De ontwikkeling naar grotere eenheden is teelttechnisch gezien zeker mogelijk. De ontwikkeling bij de mechanisatie laat zich gunstig aanzien:

1. het planten van de bollen kan mechanisch worden gedaan met 1-, 2-, 4- en 6-rijige machines;
2. het mechanisch koppen van de bloemen is thans reeds vrij goed mogelijk;
3. ook bij het mechanisch rooien worden op de zware grond vorderingen gemaakt; zo is het reeds bij de ruggenteelt mogelijk.

Hiernaast is echter op veel bedrijven de arbeidsorganisatie een knelpunt, vooral bij de oogst. Dit komt tot uiting in de kwaliteit van het afgeleverde produkt.

De hierbovengenoemde onzekerheden moeten tenslotte nog gezien worden tegen de achtergrond van een dalende markt.

Het is duidelijk dat de thans plaatshebbende ontwikkelingen, waarvan er hierboven enkele zijn genoemd, ook consequenties hebben voor het bloembollenbedrijf in het ruilverkavelingsgebied. De sterk verminderde arbeidsbehoefte bij moderne produktiemethoden (die op hun beurt een ruilverkaveling weer noodzakelijk maken) heeft tot gevolg dat een kraam tulpen van gemiddeld 0,61 ha, zoals thans het geval is, voor de toekomst te klein zal zijn. Voor de toekomst zal men dan veeleer moeten denken aan een oppervlakte tulpen van gemiddeld 1,5 ha. Wil men de bollenteelt rond krijgen op zijn eigen bedrijf, dan zou men over minimaal 6 ha moeten kunnen beschikken, waarbij men dan wel gedurende de arbeidstoppen gebruik zou moeten maken van een loonwerker. Deze oppervlakte geldt wanneer dezelfde plantdikte aangehouden wordt. Voor de toekomst moet echter rekening worden gehouden met minder plantgoed per ha door de komende afschaffing van de teeltvergunningen en de ontwikkeling bij de mechanisatie.

Meer dan de helft van de bollentelers (56%) woont in Wervershoof, het aantal bollentelers is hier de laatste 5 jaar constant gebleven. Vele bedrijfshoofden zullen waarschijnlijk met een laag inkomen genoegen moeten nemen. Men is nogal gehecht aan zijn beroep en in het algemeen tevreden met zijn bestaan. De gemiddelde bedrijfsgrootte steeg van 2,68 ha tot 3,03 ha. Het aantal vaste mannelijke arbeidskrachten daalde met ongeveer 10%. Het aantal ha per mannelijke arbeidskracht steeg van 1,60 in 1960 tot 1,99 in 1965. De bollenkraam was in 1965 gemiddeld 0,80 ha, wat zelfs nog iets meer is dan 1/4 van de gemiddelde oppervlakte (huren van grasland etc.). Behalve tulpen worden irissen en krokussen geteeld. Bijna 30% van de bollentelers uit dit vaargebied heeft veelal via de gemeente grond in de Wieringermeer in gebruik. Naast de bollenteelt nemen de teelt van (vroeg) aardappelen en de teelt van (bloem)kool een belangrijke plaats in. Het grondgebruik in Wervershoof is evenals in Opperdoes sterk versnipperd. In Onderdijk vormt de voor recreatie geschikte Grote Vliet een belangrijk obstakel, bovendien worden bij sterke westenwind de gronden ten oosten van de Vliet vaak blank gezet.

Ongeveer 14% van de bollentelers woont in Opperdoes. Hun aantal is gestegen van 39 in 1960 tot 53 in 1965. De gemiddelde bedrijfsgrootte bedroeg ruim 3,5 ha, mede door een iets minder zware arbeidsbezetting was het aantal ha per man bijna 2,5 ha. De bollenkraam was gemiddeld slechts 52 are, zodat ruimte voor uitbreiding op een aantal bedrijven nog wel aanwezig is (zie ook bijlage 3). Hierbij moet er evenwel rekening mee worden gehouden, dat de bollenteelt in Opperdoes van wat meer recente datum is. De bollenteelt moet hier "concurreren" met de teelt van vroeg aardappelen, met name met de Opperdoezer Ronde. Voor het verdere teeltplan zij verwezen naar punt D (de groentetelers).

Ongeveer 9% van de bollentelers woont in Medemblik. Hun aantal steeg van 28 in 1960 tot 34 in 1965. De gemiddelde bedrijfsgrootte bedroeg 3,75. Het aantal ha per man was met 2,65 ha belangrijk groter dan in Wervershoof en iets groter dan in Opperdoes. De bollenkraam bedroeg gemiddeld 63 are, zodat er in het algemeen ruimte voor uitbreiding aanwezig is.

Tenslotte wonen in de beide weidegebieden 13% en in het bollen- en fruitgebied 7% van de bollentelers. In deze gebieden is in de laatste 5 jaren het aantal bollentelers afgenomen. In het weidegebied was de gemiddelde bedrijfsgrootte 3,73 ha en de gemiddelde grootte van de bollenkraam 0,64. In het bollen- en weidegebied was de gemiddelde bedrijfsgrootte geringer, nl. 2,37 ha en de gemiddelde bollenkraam groter 0,79 ha. Het huren van grasland voor bollenteelt komt in dit gebied nogal eens voor. In het bollen- en fruitgebied was de bedrijfsgrootte slechts 2,10 ha en de bollenkraam 0,70 ha. De anemonenteelt heeft in dit gebied enige betekenis. Men is in dit gebied voorts aangewezen op fijnere teelten zoals de witlofteelt, de aardbeienteelt, de uienteelt etc. De pootaardappelteelt neemt voor deze kleine bedrijven enigszins in betekenis af door de toegenomen mogelijkheden tot mechanisatie. De grond is in dit gebied nogal versnipperd, de bedrijven hebben vaak vele kavels. De grond is moeilijk te ontwateren (loogzand).

C. De fruittelers

Het aantal fruittelers is met ruim 6% van het aantal bedrijven slechts gering (65 bedrijven). Sinds 1960 is het aantal fruittelers ongeveer gelijk

gebleven. De gemiddelde bedrijfs grootte is ongeveer 3,28 ha, dit was in 1962 2,84 ha. Mede doordat de gemiddelde arbeidsbezetting terugliep tot 1,51 vaste mannelijke arbeidskracht steeg het aantal ha per man van 1,71 ha tot 2,18 ha.

Van de 65 bedrijven zijn er 24 kleiner dan 2 ha, 26 van 2 tot 5 ha en 15 groter dan 5 ha. De meeste bedrijven beschikken dus over een slechts geringe oppervlakte. Dit is zeker het geval wanneer men bedenkt dat voor het eenmansfruitbedrijf minimaal een oppervlakte van 5 à 6 ha wenselijk is. Het is dan ook begrijpelijk dat praktisch alle beschikbare grond is ingeplant. De niet ingeplante grond bedraagt slechts 2 à 3%.

De aanplant betreft in hoofdzaak hard fruit. In de gemeente Wognum was in 1963 bijna 20% van de appelaanplant jonger dan 7 jaar. Naast de appelaanplant is er in deze gemeente een belangrijke perenaanplant, waarschijnlijk vooral op de wat oudere bedrijven. In 1963 was 20% van de perenaanplant jonger dan 9 jaar.

Van de 65 fruitteeltbedrijven liggen er 35 in het fruitteeltgebied, 11 in het bollen- en fruitgebied en 19 in de beide weidegebieden. De bedrijven zijn het grootst in het weidegebied (4,72 ha) en het kleinst in het bollen- en fruitgebied (1,90 ha).

Moeilijkheden zijn o.m. de geringe bedrijfsoppervlakte (b.v. in de Wijzend) en de geringe mogelijkheden tot uitbreiding, lange smalle kavels (b.v. in Benningbroek) en het op-een-kluitje-zitten van een aantal kleine bedrijven, waardoor uitbreiding moeilijk wordt (Zwaagdijk). Zowel roeien en verplaatsen als beëindigen kunnen in dit laatste gebied volgens deskundigen zinvol zijn. Van essentieel belang bij het verplaatsen of stichten van fruitteeltbedrijven is daarbij dat men voldoende ruimte voor uitbreiding overhoudt. De grotere bedrijven hebben tenslotte vaak verscheidene kavels.

In de afgelopen vijf jaren bedroeg de aanplant van jong fruit ongeveer 30 ha. Verwacht mag worden dat de belangstelling voor de fruitteelt niet belangrijk zal afnemen en dat er ook in de toekomst animo zal bestaan voor het aanplanten van fruit. In dit verband zij erop gewezen dat er in Westfriesland ongeveer 1400 ha fruit is, waardoor van een voldoende groot centrum (uitgerust met veilingen te Zwaag, Blokker en Wognum) kan worden gesproken.

D. De groentetelers (open grond)

Het aantal groentetelers is in de afgelopen 5 jaar belangrijk verminderd, nl. van 150 in 1960 tot 89 in 1965. Deze vermindering van het aantal groentetelers kwam met name tot uiting in een vrij omvangrijke overgang naar de groep bollentelers en het opheffen van een aantal bedrijven door gebrek aan een opvolger en door beroepsverandering. Het spreekt voor zich, dat de overgang van een bedrijfshoofd van de groep groentetelers naar de groep bollentelers niet betekent dat daarmee de groenteteelt van zijn bedrijf verdwenen is. Ook de bollentelers telen groenten.

Verwacht mag worden dat de vermindering van het aantal groentetelers ook in de toekomst verder door zal gaan. Voor de 49 bedrijfshoofden van 50 jaar en ouder hebben 28 bedrijfshoofden geen opvolger. Ook de beroepsverandering kan in de toekomst een rol spelen bij de verdere vermindering van het aantal groentetelers.

Mede doordat de daling van het aantal groentetelers zich over de gehele linie voordeed is de gemiddelde bedrijfs grootte slechts weinig toegenomen van 2,90 ha in 1960 tot 3,32 ha in 1965. De gemiddelde arbeidsbezetting

is op de bedrijven van de groentetelers nagenoeg gelijkgebleven, het aantal ha per vaste mannelijke arbeidskracht is hierdoor slechts toegenomen van 2,35 ha tot 2,59 ha.

Ongeveer twee derde van de bedrijven van groentetelers is gelegen in Opperdoes. In dit gebied nam de gemiddelde bedrijfsgrootte toe van 3,40 ha naar 3,79 ha en het gemiddelde aantal ha per man van 2,69 ha naar 3,21 ha. De tuinbouw in dit gebied wordt gekarakteriseerd door grove tuinbouw. De teelt van vroege aardappelen, die evenals in Broek op Langedijk aan geen beperkingen onderhevig is, neemt in het teeltplan een belangrijke plaats in. Zo namen in 1964 de vroege aardappelen de helft van de veilingomzet van Opperdoes voor hun rekening; hierbij moet vooral gedacht worden aan de Opperdoezer Ronde met bijna een derde van de omzet. Andere belangrijke produkten in het teeltplan zijn o.a. slabonen, krotten en kool. De meeste groentetelers in Opperdoes hebben zowel grond in Opperdoes als in de Vieringermeer.

De bedrijven van de groentetelers in de andere deelgebieden zijn in het algemeen belangrijk kleiner. De bedrijfsgrootte van deze bedrijven was slechts 2,35 ha. Het aantal ha per vaste mannelijke arbeidskracht was hier ook belangrijk lager. Het teeltplan is op deze bedrijven meestal wat intensiever, vooral meer naar het zuidwesten toe. De witlofteelt en de witlof-trekkerij hebben in dit gebied betekenis. Daarnaast neemt de aardbeienteelt sterk in betekenis toe.

De afzet van de produkten gaat voor het deelgebied Wervershoof ten dele over de veiling in Medemblik en ten dele over de veiling in Hoogkarspel.

In het zuidwesten gaat de afzet via de veiling in Wognum. Ook voor dit gebied geldt, dat het aantal veilingen groot is en de omzet per veiling betrekkelijk gering, zodat enige concentratie van veilingen van belang geacht mag worden.

E. De gemengde of overige bedrijven

De groep gemengde of overige bedrijven is vrij heterogeen van samenstelling. In totaal kunnen 4 groepen worden onderscheiden: bedrijven met zowel fruit- als bollenteelt (23), bedrijven met melkveehouderij en bollenteelt (24), bedrijven met veehouderij en fruitteelt (9) en bedrijven met zowel veehouderij als fruitteelt als bollenteelt (6). Van de 62 bedrijven in deze groepen zijn er dus 39 met veehouderij, 53 met bollenteelt en 38 met fruitteelt. De oppervlakte fruit is op vele van deze bedrijven groter dan de oppervlakte fruit op de fruitteeltbedrijven. Op een aantal "veehouderij-bedrijven" kwam in beperkte mate bollenteelt voor, doordat een zoon geregistreerd was voor teeltrecht; deze bedrijven werden daardoor gemengde bedrijven genoemd. Het aantal gemengde bedrijven nam in de afgelopen jaren met 6 toe, het aantal bedrijven met bollenteelt vermeerderde in deze groep met 9 bedrijven. De bedrijven in deze groep treft men het meest aan in het weidegebied en in het weide- en bollengebied.

Gezien de grote verscheidenheid in de samenstelling van deze kleine groep, is het niet gemakkelijk algemene tendenties aan te duiden. Een deel van deze bedrijven is kleiner dan 10 ha (38), voor een aantal van deze bedrijven zal de ontwikkeling gaan in de richting van specialisatie op fruitteelt of op bollenteelt. Op een aantal bedrijven is voorts meer dan één meewerkende zoon werkzaam, op deze bedrijven is splitsing en ontmenging niet uitgesloten. Bovendien zijn er enkele bedrijven waar de bollenteler doelbewust de veehouderij heeft aangetrokken, waarbij de mogelijkheden voor vruchtwisseling gunstig liggen en men niet mag verwachten dat specialisatie een grote rol zal gaan spelen.

§ 5. S l o t b e s c h o u w i n g

1. Het gebied van de ruilverkaveling De Vier Noorderkoggen vertoont zowel een grote verscheidenheid aan bedrijfstypen als belangrijke regionale verschillen. Voor alle regio's en voor bijna alle bedrijfstypen kan evenwel worden opgemerkt dat de bedrijven aan de kleine kant zijn. De arbeidsbezetting is bovendien op vele bedrijven tamelijk hoog. Op vele bedrijven zijn opvolgers aanwezig. Dit geheel mag niet los worden gezien van de eenzijdige economische structuur van dit gebied. Ondanks een omvangrijke migratie en ondanks een belangrijke pendel is door het ontbreken van gevarieerde niet-agrarische werkgelegenheid de druk op de bedrijfsgroottestructuur vaak nog steeds aanzienlijk. De industrieuitbreiding (72 ha) in de gemeente Hoorn, de gemeente waarop dit gebied is georiënteerd, is voor deze streek dan ook van grote betekenis. In dit verband kan ook de industrieuitbreiding in Medemblik worden genoemd. Verwacht mag worden dat het ruilverkavelingsgebied grotendeels zijn agrarische karakter zal behouden, ook wanneer in de verre toekomst het woongebied vanuit Alkmaar in de richting van Medemblik zal worden uitgebreid.
2. Behalve aan de wenselijkheid van niet-agrarische werkgelegenheid moet in dit kader tevens aandacht worden geschonken aan beroepskeuze en onderwijs. Verdere beïnvloeding van de beroepskeuze, b.v. in het kader van een streekverbetering, kan de vraag naar bedrijven doen verminderen en het aanbod van bedrijven zonder opvolger doen toenemen. Hoe sneller men daarmee zou beginnen, des te meer effect men mag verwachten voor de ruilverkaveling. Bij de beïnvloeding van de beroepskeuze staat centraal het verschaffen van inzicht in de te verwachten toekomstige ontwikkeling van de tuinbouw. Ook de tuindersvrouw neemt bij de keuze van het beroep een centrale plaats in. Daarnaast is het ook wenselijk na te gaan welk gebruik de jeugd thans reeds maakt van de aanwezige onderwijsmogelijkheden, om mede op basis hiervan de onderwijs- en beroepskeuze beter te kunnen richten.

Hoewel in Hoorn een rijke scala van onderwijsmogelijkheden aanwezig is, is een zekere spreiding van scholingsmogelijkheden voor niet-agrarische beroepen van belang, met name voor het oostelijke deel van het ruilverkavelingsgebied. Zo is noch in Medemblik, noch in Wervershoof een l.t.s. aanwezig. De aanwezigheid van in hoofdzaak agrarisch onderwijs beïnvloedt waarschijnlijk te veel een beroepskeuze in agrarische richting.
3. Vele bedrijven zowel in Opperdoes als in Medemblik en Wervershoof hebben bovendien grondgebruik, veelal via de gemeenten, in de Wieringermeer. Het grondgebruik daar ter plaatse in de Wieringermeer draagt veelal een sterk versnipperd karakter. Het zou van belang zijn om bij de ruilverkaveling ook deze gronden in de beschouwing te betrekken. Een oplossing zou kunnen zijn de overplaatsing van een aantal bedrijven naar de Wieringermeer; de grond van deze bedrijven in Opperdoes en Wervershoof zou kunnen dienen als compensatie van de bedrijven die hun grond in de Wieringermeer zouden moeten afstaan. Medewerking van de Directie Domeinen is hiervoor uiteraard noodzakelijk.

4. Het deelgebied Medemblik is een vaargebied, waarin slechts enkele bedrijven de grond bij huis hebben liggen. De afstand tot de grond is vaak groot. De bedrijfsgebouwen liggen veelal in of nabij de stad. Verwacht mag worden dat het aantal agrariërs verder zal afnemen. De vermindering van het aantal grondgebruikers houdt mede verband met de onttrekking van grond voor niet-agrarische doeleinden. Op grond van de huidige ontwikkelingen zou men mogen verwachten, dat de overblijvende agrariërs in toenemende mate de bollenteelt in hun produktieplan zullen opnemen.
5. Het grondgebied van de gemeente Opperdoes is grotendeels een vaargebied. Het grondgebruik is nogal versnipperd, de grond ligt meestal niet bij huis. De bedrijven zijn in het algemeen voor de toekomst te klein, met name wanneer na ruilverkaveling het gebied een rijgebied is met eventueel de grond bij huis in één of twee kavels. Verwacht mag worden dat wanneer er meer grond bij huis ligt de glastuinbouw enigszins zal toenemen. In het algemeen mag men evenwel een verder doorzetten van de huidige ontwikkeling verwachten: nl. een verdere opneming van de bollenteelt in het produktieplan en een van grote betekenis blijven van de teelt van (vroeg) consumptieaardappelen (m.n. de Opperdoezer Ronde). In 1964 maakten de aardappels ongeveer de helft uit van de totale veilingomzet. Bij de toedeling van de grond zal men er rekening mee moeten houden dat de meeste Opperdoezers de Opperdoezer Ronde in het bouwplan zullen willen handhaven.
6. Ook in Wervershoof (en Medemblik) domineren de tuinders en evenals in Opperdoes is dit gebied grotendeels een vaargebied met versnipperd grondgebruik. Een smalle strook grond westelijk van Wervershoof is vaak van slechte kwaliteit (prikklei). Met name de "Grote Vliet" vormt een belemmering voor een goede bedrijfsuitoefening voor de bedrijven in Onderdijk. Verplaatsing van een aantal van deze bedrijven naar de andere zijde van de Vliet zou een belangrijke verbetering kunnen betekenen.

Verwacht mag worden dat de bloembollenteelt in de toekomst de belangrijkste produktierichting zal blijven vormen. De (bloem)kool en de aardappelen geven een beduidende aanvullende werkgelegenheid. Gezien de grote belangstelling voor het onderwijs in de bloemeteelt (schakelcursus) mag verwacht worden dat deze teelt in de toekomst van meer betekenis zal gaan worden, maar voorlopig niet als gespecialiseerd bedrijf zal worden gedreven.
7. Het weidegebied heeft in het gehele gebied overwegend weidebedrijven met enkele fruitbedrijven in Benningbroek en Midwoud en enkele bollentelers in Oostwoud. In Benningbroek speelt de ongelijke ligging van de grond, terwijl de percelen vaak bijzonder lang zijn. In Midwoud is de situatie zo dat de grond meestal bij huis ligt; in Oostwoud is dit in veel mindere mate het geval, terwijl ook de versnippering hier groter is. De belangstelling voor de veehouderij is zodanig dat de melkveehouderij van overwegende betekenis zal blijven en het aantal bedrijven niet belangrijk zal verminderen.
8. Het weide- en bollengebied kent naast veehouderijbedrijven eveneens een aantal bollentelers. In het algemeen een gelukkige combinatie voor zover de bollenteler niet te ver bij huis in de gelegenheid is verse grond te huren die hij kent, van een veehouder die daar goed geld voor ontvangt. Een bezwaar blijft evenwel dat de veehoudersbedrijven te klein zijn om

dit op grote schaal te doen. Bij de verkaveling lijkt het wel juist om met deze situatie rekening te houden. Voorts is het wenselijk na te gaan of deze wijze van externe vruchtwisseling niet op wat groter schaal zou kunnen worden toegepast. Op deze wijze zou men tegemoet kunnen komen aan degenen die hun bedrijf zouden willen ontwikkelen in de richting van een gespecialiseerd bollenbedrijf. Overigens ligt dit gebied langs de Zwaagdijk ten dele tegenover het fruitteeltgebied Zwaag en mag worden verwacht dat de belangstelling voor de fruitteelt in dit gebied wel zal toenemen. Stimulering van de fruitteelt in dit gebied zou ook de centrumfunctie van Zwaag ten goede kunnen komen (sociaal contact, klimaat).

9. Zowel in het weidegebied als in het weide- en bollengebied treft men naar verhouding veel "gemengde" bedrijven aan (12 à 13%). In vele gevallen is in deze heterogene groep bedrijven de produktieomvang per bedrijfs onderdeel van geringe omvang en zal ontmenging (eventueel bij overdracht) overwogen dienen te worden.
10. De benaming bollen- en fruitgebied geeft niet een volledig inzicht in het grondgebruik in het desbetreffende gebied, daar hier ook witlofteelt, aardbeienteelt etc. voorkomen. In het westen is de grond minder geschikt voor fruitteelt, in het oosten meer. Vooral in dit gebied zijn de bedrijven veelal klein. Het grondgebruik is hier tamelijk versnipperd. De aardbeienteelt is de laatste jaren sterk toegenomen. De voorlichtingsdienst denkt ter versterking van het bestaande bedrijfstype met name aan de mogelijkheid van koudglasbedrijven met 2000 à 3000 m² koudglas (met bijverwarming) met een totale oppervlakte van 2½ à 3 ha met als teeltplan aardbeien (ten dele als buitenprodukt) en witlofwortelen die ten dele elders (Wieringermeer) geteeld worden en ten dele bij huis, terwijl het trekken geheel thuis gebeurt.
11. De totale oppervlakte glas is in het ruilverkavelingsgebied gering, terwijl de glasopstand in vele gevallen van oude datum is. Het aantal bedrijven met glas is evenwel aanzienlijk (14%). Dit is vooral het geval in het bollen- en fruitgebied, waar 31 van de 51 bedrijven glas hebben en in het bollen- en weidegebied, waar op 24 van de 94 bedrijven glas aanwezig is. Ongeveer de helft van deze bedrijven zijn bollenbedrijven. Het is mogelijk, dat het trekken van tulpen in dit verband toekomstmogelijkheden biedt, met name voor de wat grotere bedrijven die voor een flink deel zelf in de grondstof kunnen voorzien. Vooral voor de gespecialiseerde bollenbedrijvendrijven kan hierin een mogelijkheid liggen een deel van de leegloop in de winter te kunnen opvangen. Hierbij kan tevens gedacht worden aan een ontwikkeling die dan zou kunnen aansluiten op de aanwezigheid van enkele bloemisterijbedrijven. Een eventuele aanpassing van de accommodatie van de veiling in Bovenkarspel, die thans is gespecialiseerd op het veilen van bollen, zal wellicht zonder al te grote investeringen mogelijk zijn.
12. Het fruitteeltgebied wordt gekenmerkt door vele kleine fruitteeltbedrijven. Hebben de grotere tuinbouwbedrijven de grond nogal eens verspreid liggen, de kleine fruitteeltbedrijven hebben de grond meestal in één kavel bij huis. Veel uitbreidingsmogelijkheden hebben deze kleine bedrijven evenwel niet, omdat zij door elkaar vaak worden ingeklemd. De aanplant is vaak van oudere datum. Bedrijfsbeëindiging, verplaatsing van enkele bedrijven (b.v. naar het weide- en bollengebied), rooien en eventueel opnieuw inplanten zouden hier in een aantal gevallen de beste oplossing kunnen zijn.

13. Een belangrijk vraagstuk bij ruilverkaveling is de bedrijfsgrootte welke men zou moeten nastreven. Voor het eenmansbedrijf zou men, afgezien van de wenselijkheid van deze bedrijfsvorm, zowel ten aanzien van de fruitteelt, als van de bollenteelt, als van de groenteteelt kunnen denken aan 6 ha. Een deel van het werk zal daarbij in het algemeen moeten worden verricht door loonwerkers en tijdelijke arbeidskrachten. Is het produktieplan wat intensiever, zoals b.v. in Opperdoes en nog sterker in het zuidwesten van het blok het geval is, dan is wellicht 5 ha reeds voldoende. In het geval de bollenteelt een extensiever karakter krijgt (dunnere plantwijze bij ruggenteelt) zal met een oppervlakte van 8 ha rekening moeten worden gehouden. Voor de veehouders zou men moeten denken voor het eenmansbedrijf aan 20 à 25 ha en voor het tweemansbedrijf aan ± 40 ha. Slechts weinig bedrijven halen thans de genoemde bedrijfsgrootten, het is zelfs zo, dat de gemiddelde bedrijfsgrootte slechts ruim de helft bedraagt van de genoemde oppervlakten. De grondverkrijging zal dan ook in de komende jaren een centrale plaats moeten innemen.

14. Het overgaan naar nog intensievere (glas)teelten, waardoor met een zeer geringe bedrijfsoppervlakte volstaan kan worden zal wel enig scelaas brengen, maar lang niet voldoende.

Enige verlichting in de grondbehoefte kan ook verwacht worden van externe vruchtwisseling. Deze is vooral voor die bedrijven interessant, welke momenteel een kleine bedrijfsoppervlakte hebben, wellicht niet kunnen worden vergroot (grondgebrek) en zich geheel of gedeeltelijk willen specialiseren op de bollenteelt. De veehouders kunnen daarbij een belangrijke functie vervullen in het ter beschikking stellen van verse grond (zie ook punt 8).

Gezien het nog niet geheel duidelijk is op welke wijze de structurele veranderingen, met name die in de bollenteelt, zich zullen uitkristalliseren, zou overwogen kunnen worden een deel van de grond (en voor zover gunstig gelegen en afkomstig van veehouders) slechts voorlopig, zij het wel voor een langjarige periode toe te wijzen. Latere aanpassingen aan te verwachten veranderingen, waarvan op het moment van de toewijzing nog niet geheel duidelijk is welke richting zij zullen uitgaan, blijven daardoor mogelijk.

15. Grond kan beschikbaar komen door bedrijfsbeëindiging bij gebrek aan een opvolger. De meest interessante groep is daarbij de categorie veehouders, zij brengen immers de meeste grond in. Van de bedrijfshoofden boven de 50 jaar hebben er 26 à 33 geen opvolger, op slechts enkele bedrijven is meer dan één opvolger aanwezig. Een zeker aanbod van grond van veehouderijbedrijven van b.v. 100 - 200 ha zou mogen worden verwacht. Deze grond kan uiteraard dienen zowel voor vergroting van veehouderijbedrijven als voor b.v. fruitbedrijven. Aanbod van grond kan eveneens worden verwacht van de zijde der groentetelers, meer dan de helft van de groentetelers van 50 jaar en ouder heeft geen opvolger.

Daar het evenwel in hoofdzaak gaat om kleinere bedrijven zal de totale hoeveelheid beschikbaar komende grond niet groot zijn. Ook voor een aantal fruittelers zal geen opvolger aanwezig zijn; het grondaanbod dat hieruit zal resulteren is evenwel gering. Hoewel er ook op een aantal kleinere bollenteeltbedrijven geen opvolger aanwezig is mag niet worden vergeten dat op de grotere bedrijven het aantal meewerkende zoons bijzonder groot is. Dit is ook het geval in de groep overige bedrijven, in deze groep is bedrijfssplitsing niet uitgesloten. Op grond van deze cijfers mag verwacht worden dat de meeste grond beschikbaar komt in het weidegebied en in Opperdoes. Het meest nijpend is de situatie in Wervershoof; door secundaire afvloeiing van meewerkende zoons en door beroepsverandering van bedrijfshoofden zou vergroting van het grondaanbod mogelijk zijn.

LITERATUUR

1. Drs. A.A.M. Rijnierse, De landbouw in de gemeenten Medemblik, Opperdoes en Wervershoof, Haarlem 1965.
2. Mededelingen van de Directie Tuinbouw van het Ministerie van Landbouw en Visserij, september 1965. Inleidingen gehouden tijdens de vergadering van de Rijkstuinbouwconsulenten op 19 en 20 mei te Noordwijk over structuurveranderingen in afzet en produktie van bloembollen.
3. Demografische analyse en ontwikkeling (1960 - 1980) van het probleemgebied Westfriesland.
Westfries Bureau voor Sociaal-wetenschappelijk Onderzoek, Hoorn, 1962.
4. Mejuffrouw M.W. Rood, Marginale tuinbouwbedrijven in Wervershoof, Wervershoof, 1962 (niet gepubliceerd).
5. C. Rietsema, Proeve van een geografische verklaring van de verbreiding van de onderscheiden agrarische bedrijfsvormen in drieëntachtig gemeenten van Hollands Noorderkwartier, Assen, 1950.
6. De rentabiliteit van de fruitteelt in het gespecialiseerde bedrijf L.E.I.-verslag No. 131, 1965.
7. Rentabiliteit van de tuinbouw in Het Grootslag, L.E.I.-verslag No. 139, 1965.
8. Rentabiliteit weide- en gemengde bedrijven, voorcalculatie 1965/1966 L.E.I.-verslag No. 112, 1965.
9. Agrarisch Plan voor Noordholland, Overzicht van agrarisch-economische gegevens van Noordholland, Bijdrage van het Landbouw-Economisch Instituut, 's-Gravenhage, 1959.
10. Sociaal-religieuze problematiek in het Noordhollands Noorderkwartier, Rapport No. 194 van het Katholiek Sociaal-Kerkelijk Instituut, 's-Gravenhage, 1960.
11. Rapport inzake het gebied behorende tot de gemeenten Medemblik, Midwoud, Opperdoes en Wervershoof, waarvan ruilverkaveling werd aangevraagd, Nederlandsche Heidemaatschappij, Arnhem, 1962.
12. Sociale Atlas Noordholland, Stichting Noordholland, Provinciaal Opbouworgaan, Haarlem, 1961.
13. Sociaal-economische verkenning van het ruilverkavelingsgebied Obdam in Westfriesland.
14. Drie miljoen Noordhollanders. Hoofdlijnen van het toekomstig planologisch beleid voor de provincie Noordholland.
Gedeputeerde Staten van Noordholland, januari 1966.

Bijlage 1

WIJZIGINGEN IN HET AANTAL GEREGISTREERDEN SINDS 1960

	Aantal geregistreerden in het blok in de beroepsgroep							to- taal	
	A en B				overige (gemengde) bedrijven	C	D		Spec.
	vee- houders	bollen- telers	fruit- telers	groente- telers 1)					
Geregistreerd in 1960	186	369	64	150	57	210	111	5	1152
Sinds 1960 uit de registratie verdwenen 2)	-	35	10	22	3	68	57	5	218
	168	334	54	128	54	142	54	-	934
Overgegaan naar een andere (beroeps)groep:									
naar de veehouders	1	-	-	-	7	1	-	-	-
naar de bollentelers	-	2	2	31	4	23	-	-	-
naar de fruittelers	1	10	1	3	6	4	1	-	-
naar de groentetelers 1)	12	7	3	-	-	2	-	-	-
naar de overige groep	4	28	3	-	-	1	1	-	-
naar de C-groep	8	14	-	13	2	6	-	-	-
naar de D-groep	-	-	-	-	-	-	-	-	-
naar de Speciale groep	-	-	-	-	-	-	-	-	-
waardoor er de beroepsgroep verlieten	26	61	9	63	19	37	2	-	-
waardoor er tot de beroepsgroep toetraden +	8	61	16	14	24	51	43	-	-
sinds 1960 in de registratie opgenomen 2)	150	334	61	79	59	156	95	-	934
geregistreerd in 1965	-	32	4	10	3	103	13	2	167
	150	366	65	89	62	259	108	2	1101

1) En/of bloemtelers.

2) Overdracht van bedrijf is niet gerekend als verdwijnen en verschijnen van een bedrijf.

Bron: landbouwtellingformulieren 1960 en 1965 en L.E.I.

DE BELANGSTELLING VOOR HET ONTWIKKELINGS- EN SANERINGSFONDS
(SITUATIE PER 9-12-1965)

Gemeenten	Aantal aanvragers 3)	Aantal afgewezen aanvragers	Aanvragers, die een uitkering ontvangen
Opferdoes	4	1	1
Medemblik	4	1	0
Wervershoof 1)	14	1	2
Midwoud	13	0	2
Nibbixwoud	12	0	2
Wognum 2)	9	1	3
Sijbekarspel 2)	2	-	-

- 1) Wervershoof ligt voor ongeveer de helft in de ruilverkaveling.
- 2) Wognum en Sijbekarspel liggen slechts voor een klein deel in de ruilverkaveling.
- 3) De meeste aanvragers zijn tuinders, de veehouders onder de aanvragers wonen met name in Midwoud en voorts enkele in Medemblik en Wognum.

Bron: D.B.H.

ONTWIKKELING VAN HET GRONDGEBRUIK

Gemeente	Jaar	Oppervlakte cultuurgrond in ha							alle glas- teelten
		totaal	bouw- land	gras- land	tuin- grond	tuinbouwgewassen			
						vroege aard- appelen	alle fruit- soorten o.g.	bloem- bollen	
Opferdoes	1950	755	254	187	314	186	1	9	0,1
	1955	778	126	209	443	155	-	19	0,1
	1960	721	115	215	391	179	1	22	0,5
	1964	681	71	215	395	181	0	24	0,5
Midwoud	1950	1048	77	831	140	49	41	19	0,6
	1955	1033	57	821	155	41	49	28	0,4
	1960	1030	48	853	129	30	50	27	0,5
	1964	1023	32	867	127	26	48	28	0,4
Nibbixwoud	1950	1067	53	845	169	46	53	23	3,3
	1955	1009	28	803	178	42	56	32	3,3
	1960	991	18	779	194	42	62	46	3,9
	1964	972	19	749	211	30	76	47	3,6
Medemblik	1950	462	116	197	149	90	-	7	0,1
	1955	449	66	199	184	78	0	15	0,2
	1960	438	62	208	168	60	-	20	0,3
	1964	395	42	188	165	49	-	23	0,5
Wervershoof	1950	1409	149	458	802	489	6	150	0,3
	1955	1345	76	391	878	459	5	190	1,0
	1960	1366	85	437	844	336	5	220	1,3
	1964	1412	66	437	910	250	11	271	2,2

Bron: C.B.S.

BEDRIJFSRESULTATEN VEEHOUDERIJBEDRIJVEN

	Gemiddelde over 1962/63; 1963/64 en 1964/65	1965
	Noordholland, kleiweidebedrijven van 10 tot 25 ha 1)	veehouderijbedrijven van 10 tot 25 ha 2) in De Vier Noorder- koggen
Aantal bedrijven	32	95
Gemiddelde bedrijfsgrootte (ha)	16,43	16,20
Oppervlakte grasland (ha)	16,15	16,09
Gemiddeld aantal koeien per bedrijf	20,9	19,8
Melkkoeien per 100 ha grasland	130	123
Aantal personen per bedrijf	1,8	1,9
Opbrengst per f. 100,- kosten	95	.
Arbeidsinkomen van het gezin (gld.)	10757	.
Betaald loon aan personeel (gld.)	2131	.

1) Bron: L.E.I.-boekhoudingen.

2) Op 74% van het totaal aantal gespecialiseerde veehouderijbedrijven.

BEDRIJFSRESULTATEN BOLLENBEDRIJVEN

	Gemiddelde van 1962/63; 1963/64 en 1964/65	1965
	bollenbedrijven in het Grootslag 1)	bollenbedrijven in De Vier Noorderkoggen
Aantal bedrijven	70	332
Gemiddelde bedrijfsgrootte (ha)	3,46	3,02
Gemiddelde oppervlakte vroege aardappelen (ha)	1,08	0,64
Gemiddelde oppervlakte groenten (ha)	1,06	1,06
Gemiddelde oppervlakte hoofd- soorten bollen (ha)	0,60	0,62
Gemiddelde oppervlakte bijgoed (ha)	0,33	0,12
Gemiddelde arbeidsbezetting	2,0	1,5
Opbrengst per f. 100,- kosten	124	.
Netto-overschot per f. 100,- kosten (in gld.)	24	.
Netto-overschot per bedrijf (in gld.)	6582 ²⁾	.
Arbeidsinkomen van de ondernemer	12200	.
Ondernemersinkomen	14600	.
Arbeidsinkomen van het gezin	15300	.

1) Ontleend aan Verslagen van het L.E.I. "Rentabiliteit van de tuinbouw in het Grootslag", voorlopige cijfers, gemiddeld per bedrijf.

2) Over 1962/63 was dit f.10200, over 1963/64 f.3500 en over 1964/65 f.6100.

DE OMVANG VAN DE BOLLENKRAAM NAAR BEDRIJFSGROOTTE EN DEELGEBIEDEN

Bollentelers (A + B)	Aantal bollentelers (A + B)								
	to- taal	met een bollenkraam van ha							
		0,01- 0,09	0,10- 0,24	0,25- 0,49	0,50- 0,74	0,75- 0,99	1,00- 1,24	1,25- 1,49	≥ 1,50
< 2	109	3	18	44	30	5	5	3	1
2 - 3	119	1	10	31	47	16	10	1	3
≥ 3	138	2	7	24	28	23	13	12	29
Totaal	366	6	35	99	105	44	28	16	33
Medemblik	34	-	6	9	9	4	3	-	3
Opperdoes	53	2	11	17	9	9	3	1	1
Wervershoof	203	3	6	48	72	27	15	11	21
Weidegebied	22	-	2	10	5	1	1	2	1
Weide- en bollen- gebied	26	-	6	7	4	1	2	2	4
Bollen- en fruit- gebied	25	1	3	7	6	2	3	-	3
Fruitgebied	3	-	1	1	-	-	1	-	-

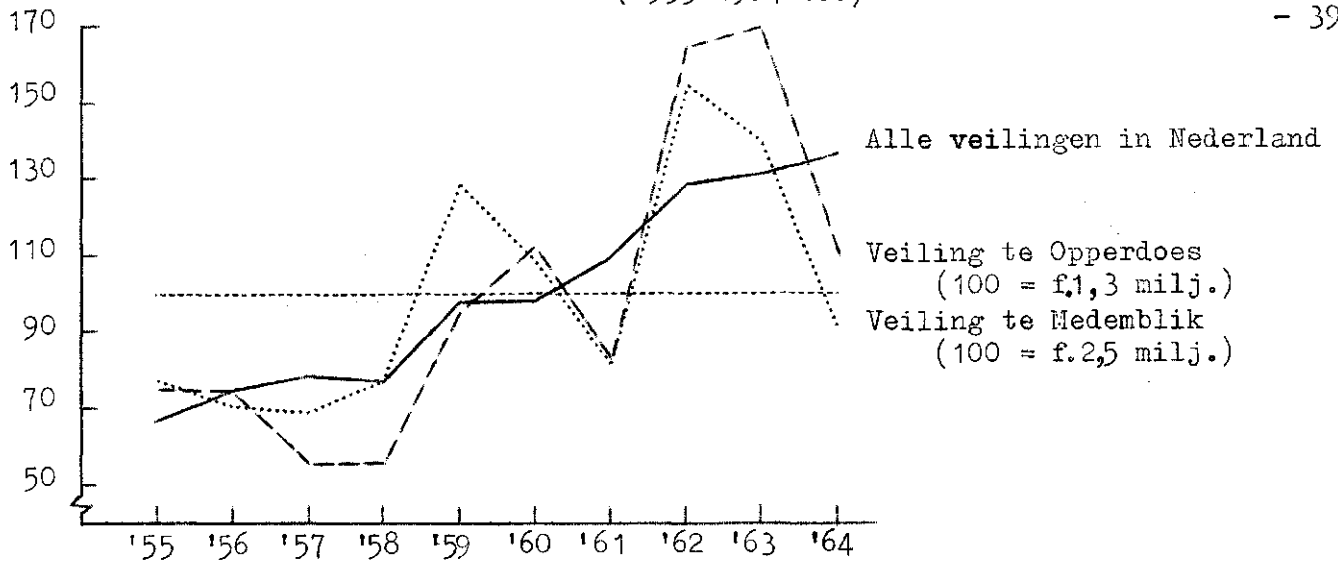
OVERZICHT VAN DE BEHANDELDE GEVALLEN INGEVOLGE DE REGELING "SOCIAAL-ECONOMISCHE BIJSTAND AAN KLEINE ZELFSTANDIGEN" (SEDERT 1 JANUARI 1965: RIJKSGROEPSREGELING ZELFSTANDIGEN) IN DE GEMEENTE WERVERSHOOF

Jaar	Aantal gevallen	Waarvan in De Vier Noorderkoggen
1954	9	7
1955	8	5
1956	7	2
1957	31	17
1958	77	53
1959	57	38
1960	4	2
1961	10	4
1962	19	13
1963	8	5
1964	19	15
1965	46	38

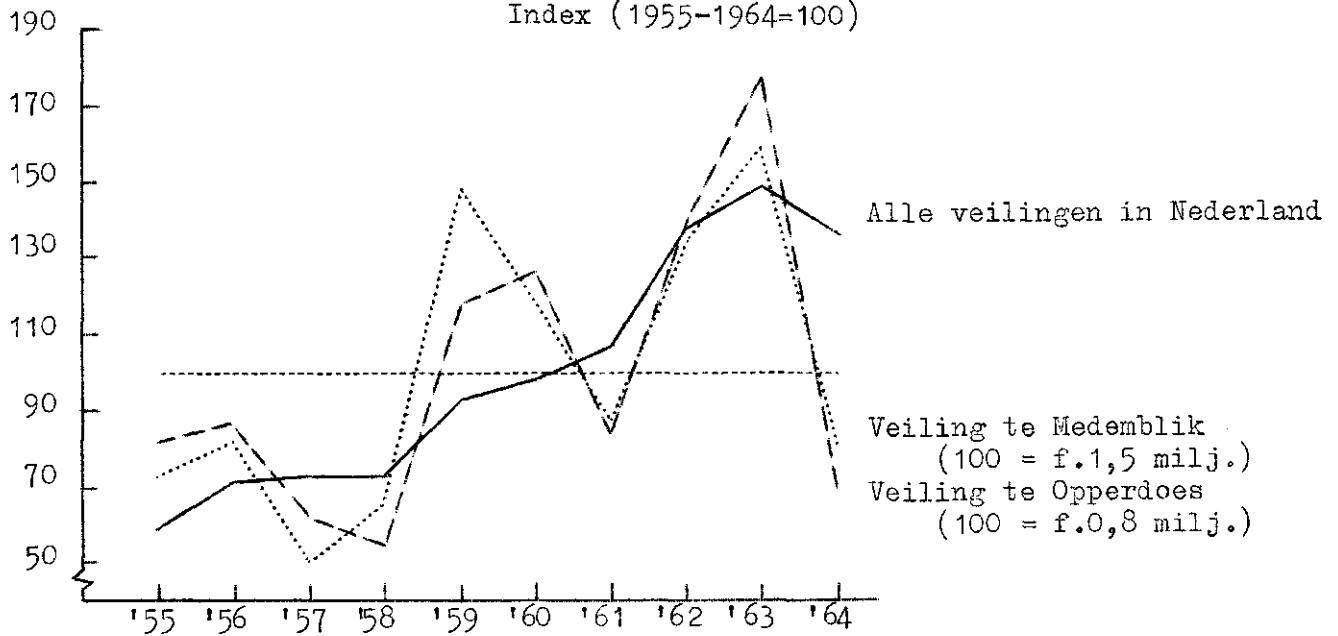
BEDRIJFSRESULTATEN FRUITTEELTBEDRIJVEN

	Gemiddeld over 1961 t/m 1963	1965
	landelijk 1) gespecialiseerde fruittelers van 2½ - 4 ha	De Vier Noorder- koggen gespecia- liseerde fruittelers < 4 ha
Aantal bedrijven	16	47 ²⁾
Gemiddelde bedrijfsgrootte (ha)	3,03	1,99
Gemiddelde arbeidsbezetting	1,5	1,4
Opbrengst per f. 100,- kosten	94	.
Netto-overschot per f. 100,- kosten	- 6	.
Netto-overschot per bedrijf	-1210	.
Arbeidsinkomen per manjaar	4990	.
Gezinsinkomen per ondernemer	8010	.
Arbeidsinkomen van het gezin	6530	.

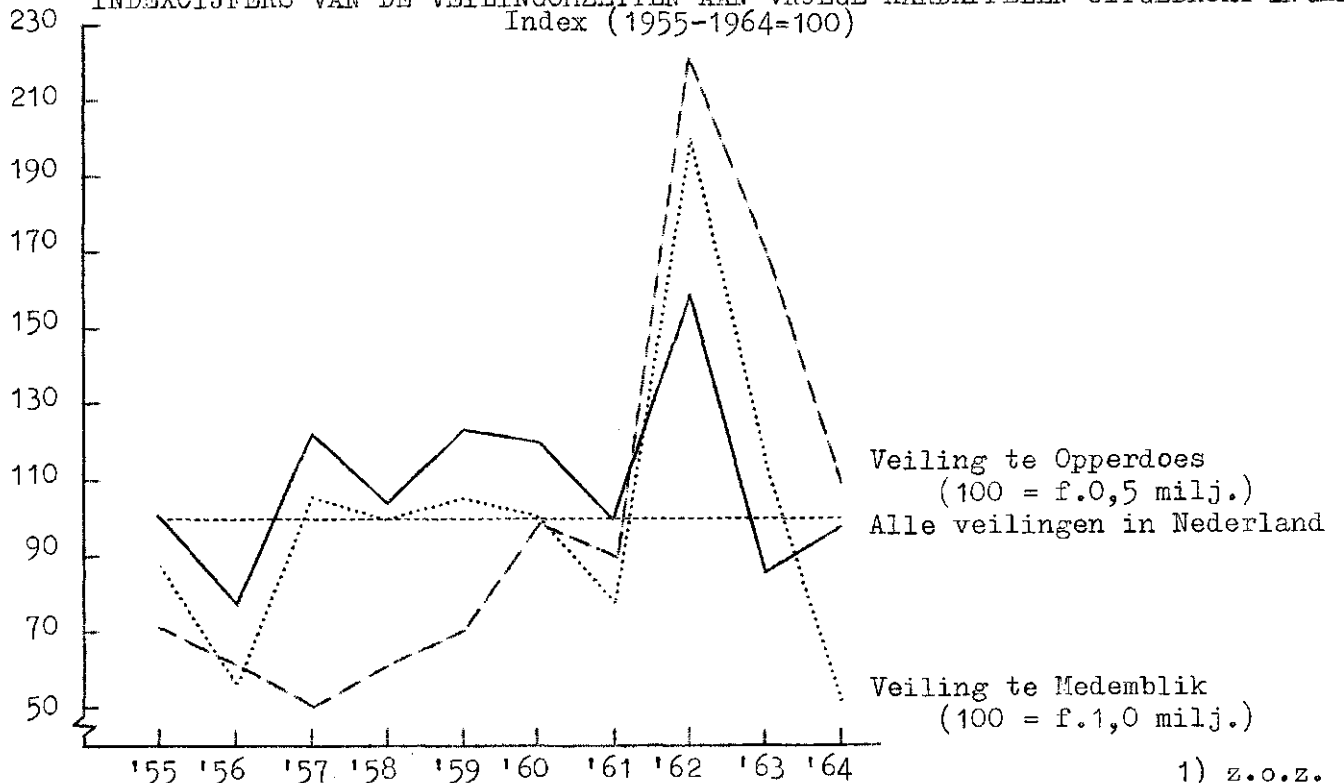
- 1) Ontleend aan Verslag No. 131 van het L.E.I. "Rentabiliteit van de fruitteelt in het gespecialiseerde bedrijf".
- 2) Op 72% van het totaal aantal gespecialiseerde fruitteeltbedrijven; driekwart van het aantal bedrijven < 4 ha is daarenboven nog < 2½ ha.

INDEXCIJFERS VAN DE VEILINGOMZETTEN AAN GROENTEN, UITGEDRUKT IN GELD 1)
 Index (1955-1964=100)

INDEXCIJFERS VAN DE VEILINGOMZETTEN AAN VROEGE AARDAPPELEN UITGEDRUKT IN GELD 1)
 Index (1955-1964=100)

- 1) De cijfers zijn afkomstig van het Centraal Bureau voor Tuinbouwveilingen, met uitzondering evenwel van de cijfers voor 1962 en 1963 voor de Veilingen Opperdoes en Medemblik, welke afkomstig zijn uit de jaarverslagen van de betreffende veilingen. De cijfers van het Centraal Bureau voor Tuinbouwveilingen zijn in het algemeen iets lager, zodat naar verhouding de omzetten voor beide veilingen iets lager zullen zijn dan is aangegeven.